

Эхэ хайхан нютагаа эд хамта мандуулая!

БУРЯДАД ҮНЭН

1921 оной
декабриин 21-нээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1996
МАРТЫН
29
Хабарай дунда
сагаашан туулай
һарын 10
ПЯТНИЦА
гарагай 6
№60 (19400)
Газетын сэн
Хэлсээтэ.

БҮГЭДЭ БУРЯАДУУДАЙ ХОЁРДОХИ СЪЕЗД ТУХАЙ

Бүгэдэ буряадуудай съездэ зүбшэгдэхэ зүйлүүдгэ нэмэлтэ болгогдон оруулагдаһан буряад арадай конгресс бии болгохо тухай, Санкт-Петербургын Гүнзэчойной дасан тухай - эдэ хоёр гол шухала асуудал хоёрдохой үдэрэй үдэшин зүблөөн дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ. Тийгэжэ буряад арадай конгресс байгуулаха талаар 17 хүнөө бүридэһэн комитет байгуулагдаба. Мүн Санкт-Петербургын Гүнзэчойной дасаниин үндэһэтэнэй баяли гээд тоолохо гэхэн тус дасанай шэрээтэ Данзан-Хайбан ламын дурадхал дэмжэгдэжэ, тогтоол баталагдаба.

Хуралдаанай гурбадахой үдэрэй пленарна заседани дээрэ Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй Уставай проект зүбшэн хэлсэгдэбэ. Профессор Г.А. Санжиевай хүтэлбэри доро шэнээр бэлдэгдэһэн энэ документдэ нэмэлтэнүүд, хубилаанууд оруулагдажа, ВАРК-ын Устав баталан абтаһан байна.

Удаань Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй соведэй гэшүүдэй кандидатурануудые дэбжүүлгэ эхилбэ. Хамта дээрэ соведтэ 45 гэшүүниие хунгаха, тэрэ тоодо Буряад Республикаһаа 24 хүниие, Эрхүүгэй областһоо болон Усть-Ордын Буряадай автономито округһоо - 9, Шэтын областһоо болон Агын Буряадай автономито округһоо - 9, Москва, Киев хотонуудта, Саха (Яхад) Республиккада ажаһуудаг буряад угсаатанай эблэлүүдһээ 1-1 хүниие хунгаха

гэхэн шийдхэбэри абтаһан байна. Тийн Буряад Республикаһаа хамта дээрэ ВАРК-ын соведэй гэшүүндэ кандидатаар 50 гаран хүн дэбжүүлгэдээ. Нээмэл аргаар үнгэргэгдэһэн хунгалтын дүнгүүдээр 24-ниинь тодоруулагдажа хунгагдаа. Бусад кандидатуудын нэгэн дуугаар хунгадһан байна. Энээгээр Бүгэдэ буряадуудай хоёрдохой съезд хүдэлмэрээ түгэсэбэ.

Энэл үдэр Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй соведэй заседани үнгэргэгдэжэ, ВАРК-ын президентээр Даша-Нима Дугарович Дугаров, нэгдэхэ вице-президентээр Бато Дугаржапович Баяртуев, Эрхүүгэй областһоо болон Усть-Ордын Буряадай автономито округтохи үндэһэтэнэй соёлой түбүүдэ хүтэлбэрлэхэ вице-президентээр Гавриил Николаевич Богданов, Шэтын областһоо болон Буряадай автономито округтохи үндэһэтэнэй-соёлой түбө хүтэлбэрлэхэ вице-президентээр Эрдэни Чимитдоржиевич Чимитдоржиев хунгагдаа.

ВАРК-ын соведэй президиумдэ 15 хүн хунгадһан байна. Гадна шаалгалтын комиссиин 5 гэшүүн хунгагдаа. Үндэһэн соёлоо нэргээхэ, саашадань хүгжөөхэ хэрэгтэ габьяатай байһан эдэбхитэдтэ Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй баярай тэмдэгүүд барюулагдаба.

С. РИНЧИНОВ.

Буряад Республикын Правительствада

ХАБАРАЙ ТАРИЛГЫЕ ХАМТЫН ХҮСӨӨР

Буряад Республикын ээлжээтэ заседани боложо үнгэрбэ. Тус заседаниие республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ Л. В. Потапов хүтэлбэрлэбэ.

"1996 оной хабарай тарилгын хүдэлмэридэ республикын ажыхынуудай бэлдэлгэ тухай" асуудалаар хүдөө ажахын болон эдээ хоолой министр А. М. Шевченко элидхэл хэбэ.

Байгша ондо республикын ажыхынуудта 493 мянган гектар талмай дээрэ хабарай тарилгын хүдэлмэринүүд ябуулагдаха юм гэжэ элидхэлшэ хэлээ. Тэрэнэй 311 мянган гектарта орооһото ургамалууд, тийхэдэ 164,4 мянган гектар дээрэ шэниисэ таригдаха байна. Тэжээлэй ургамалууд 178,4 мянган гектар талмай эзэлхэ юм. 2120 гектар газарта хартаабха, 1061 гектарта овоц ургуулагдаха гэжэ тэмдэглэгдээ. Байгша ондо бүхы дээрэ 354 мянган тонно орооһо тарьян, тэрэ тоодо 164,4 мянган тонно шэниисэ хурьяа абтахаар хараалагдаба.

Хабарай тарилгада республикын ажыхынууд хэр зэргэ бэлдхэлтэй гээшэб гэхэн асуудалда элидхэлшэ иимэрхүү харюунуудые хүрөө. Республика мүнөө дээрэ орооһото ургамалуудай гэрэнгөөр 84 процент хангагданхай. Илангаяа Түнхэнэй, Захааминай, Сэлэнгын, Баргажанай, Хурамхаанай районуудта үбһэ хүрэнгэ ехээр дуталдана. Эдэ ажыхынуудые үрһэ хүрэнгөөр хангахын тула 20 миллиард шахуу түхэриг мүнгэн хэрэгтэй. Даб дээрэ мүнгэн зөөри номолхо асуудал шийдхэгдээгүй байһаар.

Хабарай тарилга урагшатайгаар үнгэргэхын тула трактор болон бусадшые техникэ заһабарилха хэрэгтэй. Мүнөө бүхы тракторнуудай 65, анзаһануудай 60, сеякэнүүдэй 58 процентнь заһабарилагданхай. Хабарай тарилгын хүдэлмэриие түлишэ болон түрхисын материалуудаар хангалтын асуудалууд тон муугаар шийдхэгдэнэ гэжэ үгэ хэлэгшэ онсолоо.

Буряад Республикын Правительство байгша оной хабарай тарилгын хүдэлмэридэ хабаатай асуудалуудые хамтын хүсөөр шийдхэхэ талаар хойшолуулашагүй хэмжээнүүдые абахыень республикын Хүдөө ажахын ба эдээ хоолой министрствые, Финансын министрствые, нютагай өөһэдэгөө хүтэлбэрлгын зургаануудые уялгалһан тогтоол баталан абаба.

Буряад Республикын 1995 оной бюджетэй гүйсэдхэл тухай финансын министр Г. В. Шлыкова элидхэл хээ.

Буряад Республикын 1995 оной бюджетэй олзо доходын 1422,6 миллиард түхэригтэ хүрэжэ, жэлэй эрилтэ хэрэглэмжэ 72,5 процентээр хангагдаа. Республикын бюджетэй өөрын олзо дохоод 832,2 миллиард түхэригтэ хүрөө. Буряад Республикын бюджеттэ Улаан-Үдын ЛВРЗ, Гусиноозерско ГРЭС болон бусад промышленна предприятинууд, тийхэдэ Загарайн, Мухар-Шэбэрэй, Хурамхаанай, Түнхэнэй районууд, Улаан-Үдэ хото бюджеттэ оруулха мүнгэ зөөри тушаажа шадаагүй гэхэ гү, али үри шэригтэй заңдаа үлэһэн байна.

Буряад Республикын гэр байрын-коммунальна ажыхын комитет бюджетэй мүнгэ гаргашалха талаар үлүү "оролдолго" гаргаа. Ажалай түлбэридэ, эдэб шагналда үгэдэг мүнгэнэй хэмжээн эндэ дээшэлээ.

1995 ондо республика дотор 5038 миллион түхэриг мүнгэн хуули бусаар гаргашалагдаа, 924 миллион мүнгэн зөөри үбэршэлэгдэһэн байна гэжэ шалгалтын дүнгүүдһээ элирээ. Улаан-Үдэ хотын захиргаан делегацинуудые угтаха, үдэшэхэ хэрэгтэ 13,1 миллион түхэриг мүнгэ үлүү гаргашалаа.

Үнгэргэжэ жэлэй бюджет гүйсэдхэлгын дүнгүүдые зүбшэн хэлсэлгэдэ гэр байрын-коммунальна ажыхын комитедэй түрүүлэгшэ В. А. Думнов, Загарайн районной өөһэдэгөө хүтэлбэрлгын гулваа А. П. Цымбалюк болон бусад хабаадаа. Правительствын заседани дээрэ сэрэгэй албанһаа табигдаһан сэрэгшэдые байраар хангаха асуудал, "Буряад Республикын оршон тойронхи байгаалие хамгаалха тухай" Буряад Республикын хуулин проект зүбшэн хэлсэгдэжэ, зохихо тогтоол баталан абаба.

С. ОЧИРОВ.

АРАДАЙНГАА АША ТУҢЫН ТҮЛӨӨ АЖАЛЛАНАБДИ

ВАРК-ЫН ПРЕЗИДЕНТ Д.Н. ДУГАРОВАЙ ТООСОТО ЭЛИДХЭЛ

Хүндэтэ делегадууд!
Бүгэдэ буряадуудай
хоёрдохой съездэ ерэнэн
айлшад! Ханинар!

Бүгэдэ буряадуудай соёл болбосоролые хүүжөөлгын эблэлэй олон янзын ажал ябуулга тухай дэлгэрэнгы тоосоон багахан дэбтэр соо томилогдоод, бүхы делегадуудта хубаагданхай. Тиймэһээ миний урдахи зорилго хүнгэн боложо, ботонхоноор хэлэхэ болоноби. ВАРК-ын соведэй, тэрэнэй президиумэй үнгэрһэн үе соо шийдхэлһэн гол асуудалууд дээрэ тогтохо ханаагүй, - гэжэ элидхэлшэ үгээ эхилэнэ.

Табан жэлэй саана, 1991 оной февралын 22-24-дэ болон Бүгэдэ буряадуудай нэгдэхэ съездын шийдхэбэрээр эблэ бии болгогдоо нааб даа. Тэрэ үедэ манай үндэһэ яһатаниие нэгэдүүлэхэ, арад зоной сэдхэл бодолой хайн хайхан шэнжэ шаһарые нэргээн бодхоохо тухай концепци бүридүүлһэн материалһа болон оюун бодолой талаар ямаршые үндэһэ нуури эблэлдэ байгаагүй. СССР гүрэнэй үшөө бүтэн бүрин, ганса партиягү гурим байһан үедэ ВАРК бии болгогдоо һэн. Мүнөө тэрэ хүсэн түгээ гүрэнгүй. Буряад оромнай бээе даажа, Россин Федерациин бүридэлдэ ороод, федерализмын болон хүгжэнги түгээ хэмжээндэ хүрэхэ оролдолго гаргажа байна. Россин бүхы арадуудай, тэрэ тоодо буряад арадайшые ажабайдалда яһала хайн юмэнүүдэй боложо байхын хажуугаар, хүндүүлхэй, хүшэр хүндэшые байдал тохёолдоно. Үйлэдбэрин доошоо уналга, саарһан мүнгэнэй үнэгүй бололго, дуталдалга, зоной байдалай муудалга, политическэ байдалай тогтууригүй бололго гэхэ мэтэ. Эдэ бүхы юмэн

Бүгэдэ буряадуудай эблэлэй ажал хэрэгтэшые баһал ехэхэн бэрхшээлнүүдые тохёолдуулана.

Арадай соёл болбосоролой, тэрэнэй оюун бодолой хайн хайханиие өөдөн үргэхэ тэмсэлэймнай алхам бүхэн хүшэрхэнөөр лэ туйлагдаана. Яажа амидархаб гэхэн асуудал сэхэ табигдахаар болоно, - гэжэ тэрэ хэлэнэ.

Саашань элидхэлшэ соведэйнгээ, тэрэнэй президиумэй хэһэн ажал тухай тогтобо. Түрүүшын съезд дээрэ шэнэ эмхиин Устав абтажа, ажал ябуулгын гол шэглэлнүүдэй программа баталагдаа һэн. ВАРК-ын совет 133 хүнһөө, тэрэнэй президиум 22 хүнһөө бүридхэгдэн хунгагдаа юм. Президент, мүн тэрэнэй орлогшонороор буряад Республикаһаа, Эрхүүгэй болон Шэтын областһуудһаа 1-1 хүн хунгагдаа эблэй. Хүдэлмэрингөө хураггүй тодорхой байхын тула эрдэм ухаанай, буряад хэлэ нэргээлгын, оюун бодолой, соёл болбосоролой болон арадай хуралсалай секцинууд бии болгогдоо.

Бүхы ажал ябуулга болон ниитэ хүтэлбэрилые президент, мүн тэрэнэй орлогшо Б.Д. Баяртуев, Эрхүүгэй областһоо баһал президентин орлогшо Г.Н. Богданов, Шэтын областһоо - түрүүн Ц.Ц. Санданов, удаань Б. Мункожаргалов (тэрэ сарһаа урид наба баршоо), тийхэдэнэ 1995 онһоо эндэ Э.Ч. Чимитдоржиев хүтэлжэ байна.

Хүтэлбэрилын талаар дээрһэнэ доро хүрэтэр нягта холбоотой бүридэлэй үгэ хадань эблэл нэн түрүүн үндэһэ яһатанай-соёлой түбүүдтэ түшнэгэжэ, ажалаа ябуулана. Эдэнь-Шэтын областһин буряад тала, Эрхүүгэй областһин соёлой

түб, Киевтэ, Санкт-Петербургда ажаһуудаг нютагархидай, мүн Москвадахи "Урыал" болон бусад регионуудай эмхинүүд болоно.

Эблэлэй гол хүсэн гэхэдэ, тэрэнэй соведэй болон президиумэй гэшүүд, бүхы коллектив, тэрэндэ ородог нютагай нүхэсэлнүүд, зохёохы ажалтанай холбоонуудай, эрдэмтэдэй, багшанарай, искусствын ажал ябуулагдай, ёһо заншал, гурим журамаа мэдэхэ аха саха хүнүүд, журналистнууд, үхибүүд, хургуулинуудай хурагшад болоно. Тэдэнтэй, тэдэнэрээр дамжуулан ажалаа ябуулха гэшээ эблэлэй хүдэлмэриин гол шэглэл болонхой. Тэрэнэй ашаар эблэлэй уг зорилгы, хараа бодолые, бүхы дээрнэ арадай ёһо заншал, урданай гуримые дэлгэрүүлэхэ, олонд ойлгуулжа үгэхэ арга олгогдоно.

Энэ талаар Буряад Республикын Президент, Правительство, Шэтын болон Эрхүүгэй областһуудай, тэндэхи автономито округуудай захиргаанууд, гүрэнэй засагай зургаанууд, республикын аймагуудай захиргаанууд эблэлэй хүдэлмэридэ тон ехэ туһаламжа үзүүлээ гэжэ элидхэл соо онсо тэмдэглэгдээ. Хоорондоо үгээ ойлголсожо, хани харилсаатайгаар хүдэлхэ гэшээ аша үрэ ехэтэй, алишые талаараа тааруу зохид байна гэжэ ВАРК-ын ажал ябуулга гэршэлэнэ. Россин Федерациин Үндэһэ яһатанай болон региональна политикын министрствэтэй, Соёлой министрствэтэй, Федерациин Совет болон Гүрэнэй дүүмын зарим комитедүүдтэй нягта холбоо барисаан тогтоолдонхой. (Үргэлжэлэлын 2-дохы, 3-дахы нюурнуудта).

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ДЕПУТАДУДАЙ АНХАРАЛДА

Буряад Республикын Арадай Хуралай юһэдэхэ сессийн хоёрдохой хуби 1996 оной апрелин 1-дэ үглоонш 10 сагта Буряад Республикын Арадай Хуралай Заседанинуудай зал соо нээгдэхэ. Депутатууд болон уригдаһад сессийн нээгдэхэ үдэр 8 час 30 минутһаа Заседанинуудай залай фойе соо бүридхэлдэ абтаха.

Бүгэдэ буряадуудай хоёрдохи съезд

АРАДАЙНГАА АША ТУҢЫН ТҮЛӨӨ АЖАЛЛАНАБДИ

(Үргэлжэлэл. Эхинийн 1-дэхи нюурта)

Соёл болбосорол хүгжөөлгын Бүгэдэ буряадуудай соёлой хүгжэлтэй эблэл өөһэдэньгөө Уставта, программадаа, Россин Федерациин, Буряад Р е с п у б л и к ы н Конституцинуудта, бусад хуулиа актуудта үндэһэлэн ажал хэрэгээ ябуулдаг. ВАРК Уставайнгаа дүримые батаар баримталжа хүдэлхэдөө, элдэб политическэ тэмсэлдэ оролсоногүй. Үнэндөө политическэ талаар ажалаа эдэбхижүүлэгты гэхэн эрилтэнүүдшье элдэб партинууд болон хүдэлөөнүүдэй зүгһөө яһалал саг үргэлжэ ородог байна.

Гэхэтэй хамта буряад арадайнгаа үндэһэн соёлой аша туһые хамгаалха, үргэхэ асуудалнуудта сэхэ хабаатай хуулинуудые баталан абажа, ажал дээрэмнай бээлүүлэгдэжэ байгаа наань, бүгэдэ буряадуудай эблэл тэдэнэй хажуу тээ баһал байжа шадахагүйн элитэ. Жэһэнь, Буряад Республикын гүрэнэй хүр һүдэ болохо - тут, герб болон гимн бии болгохо проект зохёолгодо, энээн тушаа хуулиа дурадхалнуудые оруулха хэрэгтэ ВАРК-ын соведэй гэшүүдэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаа юм. Тэрэшлэн 1993 оной һүүл багта, 1994 оной эхээр баталагдаһан Россин Федерациин болон Буряад Республикын шэнэ К о н с т и т у ц и н у д а й проектүүдтэ, мүн Республикын Арадай Хуралай депутатуудые, Президентые чунгаха хуулинуудай, Арадай Хурал болон Президент тухай хуулинуудай проектүүдтэ, соёл, хэлэн, нютагуудай өөһэдэньгөө хүтэлбэрилгэх тухай хуулинуудай проектүүдтэ тодорхой дурадхалнууд оруулагдаһан байха. Эблэлэйхидэй өөһэдэньгөө һанамжа батаар баримталжа байһанай ашаар буряад зоний олоороо ажаһуудаг аймагуудһаа Арадай Хуралад хунгагадаг депутатуудай тогтоогдомол тоо үсөөлэгдөөгүй. Республикын Президентын хоёр хэлэ мэдэхэ ёһотой байха тухай гурим хуулиа болоо. Гадна хэлэн тухай хуулиин зарим дүримүүдэй үшөө хүсэндөө хүргэгдөөгүй байһан тухай асуудалые эблэл саг үргэлжэ хараадаа абана.

ВАРК-ын соведэй гэшүүдэ, тусхайлбал, Г. Л. Санжиев, Ю. Б. Рандалов, Т. М. Михайлов, И. Д. Бураев гэшүд Россин Федераци доторхи арадуудай болон үндэһэ яһатанай соёлой автономиин асуудалнуудай политикын программа болон гол бодомжонуудай элдэб проектүүдтэ тодорхой дурадхалнуудые нэгэнтэ бэшэ оруулаа юм. Нэгэ үедэ Россие "губернинүүд болгожо", газар дайдын түхээр бүрилдүүлэн хубааха тухай һанал бодолой дээдын түбтэ улам һүжэржэ байхада, бүгэдэ буряадуудай эблэлэй түлөөлэгшэд Буряад Республикада буряадуудай үндэһэ яһатанай гүрэн түрые байлгаха, хүгжөөхэ, тэрэнэй гүрэнэй, хүтэлбэрилгые бэхижүүлхэ шухала байһан, тэрэшлэн Агын болон Усть-Ордын автономито округуудые

Федерациин бээ даһан субъектнүүд болон байлгаха тухай һанамжые хамгаалжа шадаа.

Залуушуулай политика тухай, мүн хэлэнэй болон соёлой хүгжэлтэ тухай хуулинууд тушаа олон асуудалнуудые хүсэндэнь хүргэхэ талаар парламентын хэлсээнүүдэй, элдэб комитедүүд болон комиссинуудай зүблөөн, заседанинуудта ВАРК эдэбхитэйгээр хабаадалсаа.

Арадай оюун бодолой бадаран һалбарха, заншалта соёл болбосоролойнь хүгжэхэ хэрэгтэ туһалха гээшэ эблэлэй гол зорилго болоно. Тэрэнэй эгээл шухала, түрүүшын ээлжээнэй шэглэлгэхэдэ, арадай соёл болбосоролой, тэрэнэй ажамидалайнь үндэһэ һуури болохо юумэн - буряад хэлые өөдөн үргэхэ, хүгжөөхэ асуудал болоно. Түрэлхи хэлэ хэрэглэлгын хэмжээ үргэдхэхэ тушаа ВАРК бага бэшэ ажал ябуулаа. Үнэндөө, буряад хэлэн юрэл айл зоной гэртээ, кухни соогоол хөөрэлдэдэг хэлэн болошонхой. Тэрэ гүрэн түрэн ажал хэрэгтэ оройдоошье хэрэглэгдэнгүй. Гүрэнэй зургаанай бүридэлнүүдтэ ажал хэрэг, бэшэг ташаг хоёр хэлэн дээрэ ябуулагдаха ёһотой гэжэ хуули соо бэшэгдэнхэйшье һаа, тэрэн тоогдоногүй. Эблэл өөһэдэньгөө элдэб хэмжээ ябуулануудые, уулзалгануудые түрэлхи хэлэн дээрээ үнгэргэхэ гэжэ оролдоно.

Буряадай телевидениин болон радиогой энэ асуудалда анхарал яһала хандуулдаг, дамжуулгынгаа сагые ехэ болгожо, шанарыень һайжаруулжа байһаниинь һайшаалтай. "Буряад орон", "Толи", Талын галнууд" гэхэн теле - дамжууланууд, "Үсэгэдэр, мүнөөдэр, үглөөдэр" болон бусад радио - дамжууланууд яһала һонирхолтой. Үхибүүдтэ зорюулагдаһан дамжуулга, хэшээлнүүдэй буряад хэлэн дээрэ олоор гарадаг болоһоние һайшаахаар. Олон тоото һонирхолтой статьянууд газетэ болон номуудта толилогдоно.

Тобшолон хэлэбэл, хэлэнэй асуудалаар али бүхы бага, ехэшье хэмжээ ябуулануудта ВАРК эрхэ бэшэ хабаадалсадаг. Тусхайлбал, хэлэндэ хургаха хэрэгтэ сэхэ хабаадалсаана. "Оюун түлхюур" (авторын Л.Б. Намжилова), "Буряад хэлэ өөрөө шудалха ном" (авторын хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор Ц.Б. Будаев) гэжэ буряад хэлэ шудалха һуралсалай хоёр томо номые хэблэхэдэ эблэл сэхэ хабаадаа.

Түрэлхи хэлээ шудалха дуратайшуулые олоор хабаадуулха зорилготой түрүүшын курсанууд республика соо нээгдэнхэй. Удаань хуушан монгол (хуушан буряад) хэлэ, бэшэгтэ хургаха курсанууд ВАРК-ын дэргэдэ нээгдэжэ, тэрэндэ багшалхаар Шэнэхээнэй буряадай (Хитад оронһоо), мүн Монголһоо мэргэжэлтэ уригдажа асарагдаа. Эндэ һуража гараһан хэдэн арбаад хүн хуушан буряадаар уншажа, бэшэжэ шадаха болонхой.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Бүгэдэ буряадуудай 2-дохи съезд. Яхадай делегадууд - "Якутэнергопромстрой" трестые хүтэлбэрилэгшэ, техникескэ эрдэмэй кандидат В. В. Бальбууров, Яхадай горсоведэй дэргэдэхи ажалай ба дайнай ветерануудай соведэй түрүүлэгшэ П. М. Упхолов, коммерческэ "Би Ус" фирмын директор К. Д. Ускеев.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Үндэһэ яһатанай һуралсалай бүхы шатануудые хубилгаха талаар республикын һуралсалай министерство, ВАРК бага бэшэ юумэ хэнэ. һурагшадтаа буряад хэлэ шудалуулха талаар һургуулинууд анхарал яһала хандуулдаг боложо эхилээ. Буряад хэлэ хүсэд һайнаар үзэхэ, һуралсалай сагые ехэ болгохо талаар һургуулиа ороогүй үхибүүдэй болон дунда һургуулинуудай программа шэнэслэгдээ. Буряад интернат һургуули, хүдөөгэй буряад лицей, аграрна национална колледж, национална гимнази, оюун бэлгитэй үхибүүдэй лицей гэхэ мэтэ бии болонхой. Олохон юрын һургуулинуудта, техникескэ мэргэжэлэй училищинуудта буряад хэлэ үзэхэ факультетүүд, курсанууд, кружогууд бии болоо.

"Үльгэрэй 1000 жэлэй ойдо з о р ю у л а г д а ж а , Альфор (Васильевай) "Абай Гэсэр Богдо хаан" гэжэ номой баруун буряадуудай хэлсэдэг хэлэн дээрэ хэблэгдэн гараһан ушар бүхы буряад арадаг ехэхэн удха шанартай үйлэ хэрэг болоно. Энэнь манай түрэлхи буряад хэлэнэй хээсэдэ мүнхэ байһание үшөөдахин гэршэлнэ. һүүлэй үедэ түрэлхи хэлэн дээрэ хөөрэлдэдэг, хэлэдэг буряадуудай олон болоһоние адаглахаар. Урданайхидал залуушуул буряадаар хөөрэлдэхэ, хэлэхээ эшэжэ, гайхажэ байхаяа болижо, буряад хэлэ мэдэхэ гээшэ һайн гэжэ мэдэдэг боложо байна гэжэ элдэхэлшэ тэмдэглэнэ.

Гэбэшье буряад хэлэн үшөөл үргэнөөр хэрэглэгдэдэг болоогүй, театрнуудай тайзан дээрэ, һуралсалай газарнуудта хэлэгдээд лэ, бэшэ тээгүүр хэрэглэгдэдэггүй байхань харамтай. Буряад хэлэ шудалалгын һайн талые хэлэхэдэ, энэ талаар олон зоной хабаадалгатайгаар үнгэргэгдэдэг соёлой болон оюун бодолой, шажан мүргэлэй хэмжээ ябууланууд горитой аша туһатай байна гэхээр. Тэдэнэй

тоодо дасан дуган һэргээлгын телевизионно марафонуудые нэрлэжэ болоно. Урдань Россиде гушаад он болотор 40 гаран дасан байгаа һаа, һүүлдэнь буряадуудай ажаһуудаг нютагуудта оройдоол 3 дасан үлэһэн юм. Мүнөө Агын, Сүүгэлэй, Тамчын дасангуудые дахин һэргээн бодхоохо ехэ хүдэлмэри хэгдэжэ байна.

Буряад ороной, мүн буряадуудай олоор һуудаг автономито хоёр округто урданай ёһо заншалай "Обоо тахилгын", "Тайлга" гэхэ мэтэ лама, бөөгэй сахидаг гуримууд, найр наадан һэргээгдэнэ. Энэ хэдэхэн хүнүүдэй һанаагаар хэгдэһэн юумэн бэшэ, харин бүхы арадай хүсэл оролдолгоор бүтээгдэжэ байһан хэрэг болоно.

Арад зоной урдын ёһо заншал, гурим дэлгэрүүлхэ талаар "Дүрбэн бэрхэ" гэжэ нэрэтэй телевизионно конкурс үнгэргэлгэ эблэлэй эмхидхэһэн яһала амжалтатай һайн хэрэгүүдэй нэгэн болоно. Тэрэнэй проектые эблэл Буряадай гүрэнэй телевидениин студитай хамта бээлүүлэе юм. Энэнь юугээрээ һонирхолтойб гэхэдэ, нэгэдэхээр олохон аймагуудай түлөөлэгшэд арадайнгаа ёһо заншал, гурим һайн мэдэхэ хүнүүд Улаан-Үдэдэ ержэ, конкурсно хабаадаха аргатай байба. Хоёрдохоор, телевидени конкурсын бүхы шатануудые буулгажа, олон тоото харагшадта энээнине хараха, өөһэдөөшье хабаа туршаха арга олгоо. Гурбадахар, энэнь мүрысөөнэй удхатай байхадаа, харагшадта һонин абыастай боложо үгөө. "Дүрбэн бэрхэ" гэхэн конкурсын гурбаниинь - Түнхэнэй аймагта, Усть-Ордын болон Агын округуудта үнгэргэгдөө. Тус нааданай түгэсхэлын Улаан-Баатар хотодо үнгэргэгдэхөөр хараалагдана.

Зүүн зүгэй арадуудай тэмдэглэдэг шэнэ жэл - Сагаан харын - Сагаалгай үедэ жэл бүхэндэ үнгэргэгдэдэг найр

наадан, Сурхарбаанай - зунай һайндэрнүүд баһал буряад арадай оюун бодолые өөдөн үргэхэ, ёһо заншалыень һэргээхэ хэрэгтэ ехэхэн туһа нэмэри үзүүлнэ. Эндэ хүдэр шамбай, шуран солбон, зоримгой зүрхэтэй хүбүүд, басагад хабаа харуулна, уран һайханай бүлгэмүүдэй коллективүүд концерт-наадан болон конкурс харалгануудта хабаадана, һэеы гэр бариха, арадай заншалта эдэе хоол бэлдэхэ, үльгэр домог хэлэхэ, уншаха гэхэ мэтээр бэлиг шадабарияа харуулна.

Оюун бодолой соёлые һэргээхэтэй хамта эд зөөри болон баялигай һайн һайхан юумэн гэжэ баһал байдаг. Сүүгэлэй, Агын дасангуудые һэргээн бодхоолгын үедэ иимэ юумэн яһала ушараа. Дасангуудай газар талын, досоохи шэмэглэлэй хэды гайхалтай гоё һайхан юумэнүүд гушаад онуудта бута сохигдоо, үгы хэгдээб даа. Тэдэнтэй хамта тиимэ юумэнүүдые бүтээдэг хэр угай олоо аргануудай нюусануудшые хосороо ха юм. Буряад арадай ёһо заншалта искусствые һэргээхын тула ВАРК-ын дэргэдэ хуушан буряадай уран зурагай һургуули бии болгогдоо. Тэндэ һураха һурагшад абтаа, һургуулиин үндэһэ һуури бии болгогдоо. Байгааалин минеральна шэрэнүүдые хэдэг түүхэй эдүүдэй үнэтэй болоһон дээрэһээ бүхы дэлхэй дээрэшье тиимэ шэрэнүүдые олохонь хүшэр болонхой. Энэ талаар тус һургуули онсо удха шанартай. Хуушардаггүй минеральна шэрэнүүдые бэлдэхэ нюуса арганууд, шулуун, модон дээрэ һийлэхэ, элдэб янзын скульптурна түхэлтэй оюунуудые бүтээхэ технологи, оюул арганууд эндэ олодонхой бшуу.

(Үргэлжэлэлын 3 - дахи нюурта)

Бүгэдэ буряадуудай хоёрдохи съезд

Хуушанай буряад урлал хэргээхэ "Буряад зураг" гэнэн жаса тэрэнэй үндэхэ хуури дээрэ байгуулагдаһан байна. Залуу уран зураашадай хүсөөр суглуулагдаһан минеральна шэрэ ба органическа сабуу хэрэглэжэ, Сүүгэлэй дасанай гол корпус, газаа болон досоо талануудын хуушан түхэлдэнэ оруулагдаа. Жэл бүхэндэ шэнэ шабинар ерэжэ, хурагшадай бүлэгүүд нэмэгдэнэ.

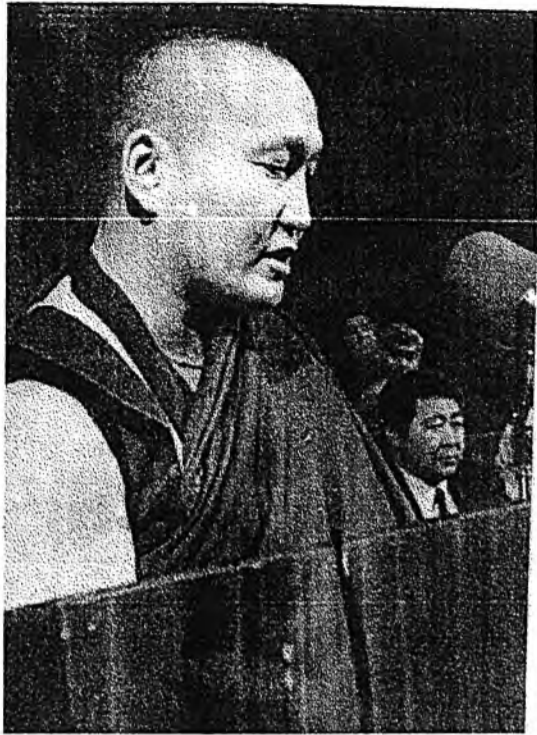
Эрдэм хуралсалай министрствын ба Бүгэдэ буряадуудай эблэлэй үүсхэлээр, методическа болон материална талаар шударгы туфаламжа үзүүлһэнэйнь аша туһаар анхандаа байһан Ивалгын техничкэ мэргэжэлэй 38-дахин училищин үндэхэ хуури дээрэ табан жэлэй саада тээ гоёон шэмэглэдэг шэмэглэлгын урлал эрхилхэ мэргэжэлтэдые бэлдэдэг тусхай хургуули нээгдэһэн байна. Эндэ нуража гарагшадта мэргэжэл олгоһон тухай үнэмшэлгэ үгтэнэ, "арадай дархан" гэнэн нэрэ зэргэ абана. ВАРК-ын болон Буряад Республикын Эрдэм хуралсалай министрствын зууршалгаар 1944 ондо энэ училищин (директорынь А.А. Куприянов) тусхай шэглэлтэй мэргэжэл олгодог техничкэ дээдын училищин болгогдоһон түүхэтэй. Жэл бүхэндэ аймагтар олон хүнүүд тусхай зүбшөөл заабари абажа, хуралсалай ба бусад хэрэгтэй материалнуудаар хангагдажа, гэртээ байгаад, мэргэжэлдэ хурагдаж байха юм. ВАРК-да жэл бүри 150 хүн хүртээр хуралсал гарана. Үнгэрһэн табан жэлэй хугасаа соо арадай 700 шахуу дархашуу бэлдэгдэн гаргагдаа.

Гоёон шэмэглэдэг прикладной урлал эрхилхэ мэргэжэл олоһон дархашуу түмээр, сагаан болон юрын мүнгөөр хэгдэһэн зүүдхэлнүүдхээ эхилээд, үнгэрһэн сагуудта хэрэглэгдэдэг байһан эмээлнүүд ба сэрэгтэй хуягдуулаганууд хүртээр бүтээнэ бшуу. Модон дээрэ ниилэдэг мастернуудай бүтээһэн угазганууд, шэмэг гоболтонууд хүнүүдэй нодэ хужарлуулжал байдаг ха юм. Буряад арадай национална хубсаһа оёдог нэг-хоёр уран гартан наяшаг болотор байһан ааб даа. Тийгээдшье иимэ хубсаһан балий хэрэгсээгдэдэгшьегүй байгаа бшуу. Мүнөө буряад арадай хубсаһа һайндэрэй үедэ үмдэдэг болоһониинь нюуса бэшлэ. Зариманишуу юрыншые үдэрнүүдтэ үмдэжэ, хүнүүдэй нодэ хужарлуулана.

Өөһэдынгөө национална уг унгидаа һөөргөө бусаха гэшэ баһал ехэ уда ханартай. Нэгшье Сагаалангай, сурхарбаанай һайндэрнүүд, дуу болон аман зохёолой, хатар нааданай фестивальнууд, конкурснууд ганса республика гү, али округ соо болоод үнгэрдэггүй. Энэманай бүгэдэ арадай хэмжээябуулганууд гэжэ тоологдодог болонхой. "Абай Гэсэрэй" һайндэр үнгэргэхэ табан жэлэй тоосоото үйлэ хэрэгүүд энэ хэлэгшээ сэхэ хабаатай.

"Абай Гэсэр" тухай үлгэр юу гэршэлнээ гэжэдэ, буряад арадай ажаһууһан газар үланиинь, буряадуудай һайн байхан юмэндэ дуратайниинь, үнэн зүб ябадалынь, ухаан сэдьхэлэй баялгынь толотон элшэлжэ, харуулжэ үгшэнэ бшуу. Буряадуудай нягтаар ажаһууһан бүхы нотагуудта энэ фестиваль-һайндэр үнгэргэхэдөө, олон хүнүүдые хабадуулжа, үлгэрэй эрдэм мэдэрэлые ойлгуулан харуула, мартагдаад байһан үлгэршээдэй түүрэн хоорэхэ конкурснуудые үнгэргэхэдөө, илангаяа үхибүүдые энэ хэрэгтэ хабадуулжа, урданай арадай наадануудые, хатар ёһоор, дуу заншал, гурим, "Дангиня" ёһо гоё байханай, ба "Гэсэрэй баатар" гэнэн конкурснуудые үнгэргэхэ гэшэ ошо уда ханартай байна. Гэсэрэй тугай захань гурбан газарта - гурбан гол нуудал байдалда: агаар, ухан ба гада асатан халаатадаг.

Табан жэлэй хугасаа соо Гэсэрэй туг түүр Усть-Ордын округой харьяата газар дээгүүр ябаһаар, Улаан-Үдэ асарагдажа, Хорин аймагаар Ярууна абаашагдаад, һүүдэнь Шэтын областин газар дийдэ гаталжа, Агын округ элэгдэһэн байгаа. Агаһаа һөөргөө бусажа, Буряад Ороной урда зүгэй аймагуудаар

үдэшэгдэн, Мухар-Шэбэр, тэндэхэ Түнхэн ба Аха нотагуудта абаашагдаа һэн. Ийгэжэ буряадуудай ажаһууһан бүхы нотагуудаар Гэсэрэй туг хүргэгдөө гэшэ. Түгэхэлэй баяр найр Улаан-Үдэд нёдондо жэлдэ үнгэргэгдэхэдөө, манай регионой бүхы арадуудай ухаан сэдьхэлые бэхжүүлһэн, үнэхөөрөөшье, бүгэдэ арадай һайндэр боложо үгөө.

Дээрэ нэрлэгдэһэн эдэ хэмжээябуулганууд, нэн түүрүн Буряад орондо ба республикаһаа гадуур ажаһуудга арадуудые бэхжүүлжэ хэрэгтэ нилээд туһа хүргөө. Нотаг нотагуудта энэ шэглэлээр өөһэдынгөө ажал ябуулахаднь, ВАРК-да нилээд хүндэ байһаниинь эли. Юундэб гэхэдэ, Буряадай соёлые хамгаалха зорилготойгоор бүридэлнүүд, нэгдэлнүүд балий байгуулагдаагүй байгаа бшуу.

Улаан-Үдэд нотаг нотагуудай бүлэгүүдые бии болгохо гэнэн һанал бодолой хүсэндөө орохо хэрэгтэн Бүгэдэ буряадай эблэл энэ хүдэлөө эмхидхэжэ, арадуудые, мүн тэрэнэй нангин мэдэрэлые нэгдэхэхэ талаар бодото зам нээжэ үгшэн байна. Хамтын хэрэгтэй түлөө хүн зон бүлэгүүд боложо нэгдэхэдээ, ехэл түргэнөөр, үүсхэл эдбхитэйгээр энэ шухала хэрэг эмхидхэ гэжэ онсолхоор.

Нютагаархидай бүлэгүүдые эмхидхэлгэдэ ВАРК юундэ дэмжэһэн байгааб гэнэн элдэбын һанамжанууд хэлэгдэ һэн. Хүн зониие нэгдүүлжэ хэрэгтэ зайлашагүй хэрэгтэй, аша туһатай алхам хэгдэ гэжэ энэ үнгэрһэн сагнай элитээр харуулжа үгбэ. Иимэрхүү уулзалганууд олоһон юмэндэ һайһаар нүлөөлдэгшье һайшаалтай. Хүн зон илангаяа хотодо ажаһууһад өөһэдынгөө "бага" Эхэ оронтоёо нягта холбоотой болоно, "ехэ" Эхэ оройнгоо һур жабхалаанта нэрэтэй холбоо барисаа байгуулна, оёрынгоо арадта "би" хэрэгтэйб гэжэ хүн бүхэн өөһэдөө ойлгоно бшуу. Эдэбын нютагаархидай бүлэгүүд хоорондоо харилсан, баярай үдэшэнүүдые суг хамта үнгэргэхэдөө, хүнүүд эжэлшэжэ, ёһотойл нүхэд болоно ха юм. Энээнэние байгша оной Сагаан һарын һайндэр үшөө дахин гэршэлжэ үгбэ.

Эндэ ганса буряадууд хоорондоо харилсадаг бэшэ, мүн Буряад орондо эбтэй эетэйгээр ажаһуудаг бусад арадтай ханилан нүхэсэнэ бшуу. Энэ талаар ВАРК республика дотор хүдэлжэ байдаг соёлой үндэһэн түүбүүдтэй эдэбхитэйгээр харилсан, ажалаа ябуулдаг байха юм. Буряад Республикын Правительство нёдондо жэлдэ Сэлэнгэ мүрэнэй зүүн эрьдэ Гэсэрэй бууса түхээрхынь 40 гектар газар талалжа үгөө һэн. Гэсэрэй бууса гээшэманай ганса өөһэдынгөө баатарнуудтай байһан баатарай томо ехэ нүртэй хүрэг байха бэшэ, сүлэн нүүлгэгдэһэн сэлэн түхээрэн зохёогдохе ёһотой. Эндэ шэмээшгүүдэй, оройной, оротоной, еврейскэ, немец болон Польшын национално-соёлой түбүүдэй ба бүхы

нютагаархидай бүлэгүүдэй харилсаха арадуудай хани барисаанай ёһотойл тосхон болохо жэшээтэй. Түб, бүлэгтэй 31-дэ баталан абаһан хэлсээний ёһоор ВАРК мүнгэн хангаар һомологдодог байгаа юм. Энэ съездын хүдэлмэрини һүүлээр баһал иимэрхүү хэлсээндэ гартабигдаха болоно.

Уласхоорондын, гадаадын холбоо барисан баһал амжалтатай хүжөөгдэнэ гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. ООН-до түлөөлөгдөжэ ородоггүй арадуудай эмхидэ абаха тухай захи-мэдүүлгэ ВАРК үгэнхэй юм. Тус эмхидэ энэ асуудал һаядаа харагдахаар хүлээгдэнэ. Тийхэдэ бидэ уласхоорондын дэмжэлгэ абаха, арадуудай эрхэ хамгаалха

эрхэтэй болохо байнабди. Бүхэдэлхэйн монголшуудай Федератай - монгол хэлэтэй арадуудай ниитын эмхинүүдтэй (Д. Бямбасурэн), Бүхэдэлхэйн Монголой эблэлтэй (Д. Ж. Андреев) болон бусадтай холбоо барисаатай болонхойбди. Манай мүнөөдэрэй Хуралд харин гүрэнүүдэй олоһон түлоолгшээдэй ерэнэн ушар манай эблэлэй уласхоорондын холбоо барисаатайгаар хүдэлжэ байһынь гэршэлжэ үгшэн, саашадаа улам гүнзэгьүүлжэ байһандаа батаар найдамаар.

ВАРК-ын финансын байдал дээрэн угаан тогтохогүйб. Шалгалтын комисси гаргаша, оршынь статья бүхэнөөрнэ тодорхойгоор наринаар элидхэнэ бээ. Манай бүхы ажалнай эхин түрүүнхээ захалаад, финансова ехэл орёо, мүнгөөр ходо дутамаг байдалда үнгэрөө. Энээнэние бидэ булгадаа һайн мэдэнэбди. Гадаа ВАРК түрүн байгуулагдахаднаа, өөһэдын ямаршые материално-техничкэ базатай байгаагүй.

Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Сөвдэй, Эрхүүгэй ба Шэтын областнуудай гүйсэдхэхэ комитетуудэй, Усть-Ордын ба

Агын автономито округуудай арадай депутатуудай округной Сөвдуудэй 1991 оной январийн 31-дэ баталан абаһан хэлсээний ёһоор ВАРК мүнгэн хангаар һомологдодог байгаа юм. Энэ съездын хүдэлмэрини һүүлээр баһал иимэрхүү хэлсээндэ гартабигдаха болоно.

ВАРК-ын ажал ябуулгада дүй дүршэл баһал хэрэгтэй гэшэ ааб даа. Манай эблэл табан жэлэй саада тээ байгуулагдаа һэн. Иимэ богонихон болзор соо бидэ демократиин замаар дабшаабди. Түрүүн парламенттай, һүүлдэнь республикын Президенттэй хоорэлдэжэ, дэлгүүрэй экономикые хүжөөхэ харгыда гаранхайбди.

Урид абтаһан программаны удай документнуудтэ - Уставта, гол

бодомжодо нэмэлтэнүүд, захиаринууд энэ съезд дээрэ друулагдаха ёһотой. Энээн тушаа элидхэл болон нэмэлтэ элидхэлнүүд соо, делегадууд түг хэлэхэдэ, һанамжануудаараа хубаалдаха байха гэжэ найданаб.

ВАРК-ын хүдэлмэрини янза түхэлэнь, онол аргынь, һайжаруулаар саг хүржэ ерээ. Тэрэнэй советэй гэлүүдые үсөөлхэ хэрэгтэй. Мүнөөдэрэй тоогоор 133 хүнийе хамтаруулан нэгдэхэхэ гэшэ угаа хүшэр. Тоосоото үе соо тэрэнэй ажал ябуулага тушаа тогтобол, ВАРК тодорхой хүдэлмэри хэлэн байна.

Хүндэтэ делегадууд! Нэгэ асуудалда тогтохыемни зүбшөөгыг. "Бурятия" газетын суботгын номерто Арадай Хуралай депутат В.Б. Сагановай хөөрөөн толилогдобо. Үсэгдээрнөө хойшо делегадуудта ВАРК-ын совет дээрэ харагдажа баталагдаагүй буряад арадай конгрессэй Уставай проект тараагдана. Сагановай интервью соо, конгрессэй Уставай проект дотор буряад

арадай томоотой дээдын зургаан - конгресс энэ манай съезд дээрэ эмхидхэн байгуулаха бодол түрэнхэй ха юм. Ондоогоор хэлэбэл, нэгдэхээр, манай ниитын эмхисэ энэ съездын үедэ политическэ эмхи болгохо гэнэн туршала ябуулагдажа эхилбэ. Хоёрдохоор, буряад арадай томоотой дээдын эмхи энэ съезд дээрэ байгуулагдажа, тэрэнгэй зэргэ бүгэдэ арадай дуугаар һунгагдаһан, мүнөө бии байһан засаг баригшадтай суг хамта хүн зоние засагай һалаа һадаһануудай хоорондо ехэ эсэбиритэй тэмсэдэ манай республикын зоние татан оруулаха һэдэлгэ хэхээ һанана бшуу. Оройной зарим регионуудта боложо байһан хүрөөтэй шэрүүн ушарнууд дээрэнэ харахада, гаалаар ийгэжэ наадаха гээшэманай тон аюулай. Энэманай гүрэнэй сэсэн мэргэн ухаан бодол одоол болоногүй.

Түрэл арадынгаа бэхжэхэ ба саашадаа хэргээн бодохо хэрэгтэ бүхы хүсээе, ухаан бодолоо, эрдэм мэдэсээе, бэлиг шадабарья үгшэн хүнүүдтэ президентын зүгһөө гүн сэдьхэлэй баяр баясхалан хүргэхэ байна. Булганда үшөө дахин баярые хүргэнэб.

Бүгэдэ буряадай соёлые хүжөөхэ эблэлэй президент хүн хадаа үнгэрһэн съезд дээрэ намда иимэ үндэр этигэл найдабари, үзүүлһэндэнь, энэ хүдэлмэри миний ажабайдалаймни уялга, ажаһууһан бүхы жэлнүүдэймни, ухаан бодолоймни эрмэлзэлгэ боложо үгөө.

Ажалдамнай зайлашагүй бэрхэшээлүүд дайралдана. Иимэ ниитын эмхи - ВАРК ганса манай Буряад орондо бэшэ, мүн Россия олоһон арадуудта баһал биил байна.

Бүгэдэ буряадуудай съездын хүдэлмэри зүүн зүгтэй литын ёһоор хабарай хоёрдохи һарын табатад үдэр боложо байна. Сагаалангай үдэрнүүд бүри һаяхана үнгэрөө. Арадай ёһо заншалаар хүнүүд эдэ үдэрнүүдтэ бөө бөө амаршалжа, гэр үлэ бүхэндэ, зүрхэ сэдьхэл бүхэндэ сагаан бодол, сагаан һанал

ондоогоор хэлэбэл, харуул соёр һанал бодол ба ажал хэрэг үрешлэн байха юм.

Сагаалангай юундэ иимэ удаан саг соо үрэгдэжэдэг юм? Хингаанһаа эхилээд, Саяан хүртээр, Зүлхэмэрэнэй эрьһенэ Амар мүнэн хүртээр ехэл гаруулар ажаһуудаг дээрэнээ эхитэй гэхэ байнаб. Мүнөөдэрэй манай съезддэ Россия, СНГ-гэй бүхы булан гохойнуудһаа, эдэдын материалнүүдхээ зон олоор ерээ. Буряад ёһо заншалаар булгандатнай сагаан ба харуул һанал бодолтой ябахыетнай, байгуулгын ехэ баримтатай хүдэлхыетнай, юртэмсын үнэн бодото байдал бэлүүлхыетнай хүсэнэб. Арадай нэрэ алдартай түлөө манай ниитэ хүдэлмэридэ амжалта хүсэбди.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: хамба-лама Д. Аюшеев; РФ-гэй Гүрэнэй Дүүмын депутат Б. Жамкеев; уран зурагай выставка нээлгын үедэ.

С. БАЛДУСВАЙ, Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фотонууд.

Хүн ба Хуули

АЖАЛАЙ АРСАЛДААТА АСУУДАЛНУУДЫЕ ШИИДХЭХЭ ГУРИМ ТУХАЙ

1995 оной декабриин 5-да "Хамтын ажалай арсалдаата асуудалнуудые шийдхэхэ гурим тухай" федерална хуули хүсэндөө оробо. Тиймэхээ "Хамтын ажалай арсалдаата асуудалнуудые (зүршэддөөнүүдые) шийдхэхэ гурим тухай" СССР-эй Хуули болуулагдаба гэшээ.

1995 оной ноябриин 11-дэ баталагдаһан шэнэ хуули ажалай арсалдаата асуудалнуудые (тэрэ тоодо ажалаа зогсоолог) шийдхэлгын үндэһэ хууринууд, гурим ба онол арганууды тодорхойлохо үгэбэ. Энэ хуулиин гуримнууд хүдэлмэрилэгшэдэй хубинин ажалай талаар эрхэнүүдые хамтаараа хамгаалха асуудалда хабаатай бэшэ байха юм.

Федерална хуулиин 2-дохи бүлэг соо хамтын ажалай арсалдаата асуудалнуудые шийдхэхэ гурим тодорхойлогдобо гэбэл:

хүдэлмэрилэгшэд гү, али тэдэнэй түлөөлэгшэд, профсоюзуд ба тэдэнэй нэгдэлнүүдэй зургаанууд суглаанууд (конференцинууд) дээрэ бии болгодоһон ниитын эмхинүүд ажал тухай асуудалаар эрилтэнүүдые табижа болохо юм. Суглаанууд, конференцинууд дээрэ хүдэлмэрилэгшэд олоной дуугаар тус асуудал шийдхэдэг гэхэ гү, али хамтын ажалай арсалдаата асуудалнуудые шийдхэхэ бүрин эрхэтэ түлөөлэгшэд хуулагдаха юм.

Хүдэлмэрилэгшэдэй эрилтэнүүд бэшэмэл түхэлтэйгөөр хүдэлмэри үгэгшэдэй эльгэгдэдэг. Иймэ эрилтэнүүдые абahan хүдэлмэри үгэгшэ гурбан үдэрэй турша соо өөрынгөө шийдхэбэри тухай хүдэлмэрилэгшэдэй түлөөлэгшэд мэдээсэдэг. Хоёр талын үгээ ойлголсоогүй хада федерална хуули хамтын ажалай арсалдаата асуудалнуудые шатаар шийдхэхые дурадхана:

хамтын ажалай арсалдаата асуудалнуудые зүбшэлгын комиссийн хүсөөр, арсалдаануудаа ондоо хүнүүдэй хабаадалгатайгаар гэхэ гү, али ажалай талаар арбитражай хүсөөр. Арсалдаата асуудалнуудые

зүбшэлгын комиссар харалга уялгата юм, тиймэхээ нэгэшье талань зүбшэлгын комиссиһаа арсаха ёһогүй.

Зүбшэлгын комисси ажалай талаар арсалдаата асуудалнуудай гараһаар 3 үдэрэй болзор соо хүдэлмэрилэгшэдэй түлөөлэгшын шийдхэбэрээр ба хүдэлмэри үгэгшын захиралтаар батадхадг байха. Хоёр талаһаа адали тоотой түлөөлэгшэдөөр тиймэ комисси бии болгогдодог.

Хамтын ажалай арсалдаата асуудалнууд зүбшэлгын комиссар захиралтын гараһанай удаадахи 5 үдэрэй туршада хаража үзэгдэхэ ёһотой.

Зүбшэлгын комиссийн шийдхэбэри протоколоор батадхадгадаг, тэндэ заагдаһан болзор соо шийдхэгдэдэг юм.

Хэрбээ зүбшэлгын комиссийн хүсөөр үгээ ойлголсоогүй хаань, хоёр тала ажалай арбитраж байгуулаха ёһотой.

Ажалай арбитраж байгуулахаа урид арсалдаата асуудалнууд ондоо хүнүүдэй хабаадалгатайгаар шийдхэгдэжэ болодог.

Ондоо хүнэй хабаадалгатайгаар арсалдаата асуудалнууд 7 үдэрэй турша соо хаража үзэгдөөд, хамтын шийдхэбэри абтаха гү, али арсалдаһан асуудалнууд протокол соо бэшгэдэг.

Ажалай арбитраж - саг зуурин зургаан юм. Тэрэ зургаан ажалай 3 арбитраһа бүридэдэг. Арсалдаата асуудалнуудые шийдхэгшэдэй түлөөлэгшэд тус арбитражай бүридэдэ оролсохо ёһогүй. Хэрбээ хүдэлмэри үгэгшын ажалай арбитражые буруушаагаа хаань, хүдэлмэрилэгшэд ажалаа болуулаха эрхэтэй болохо байна.

Ажалые болуулаха тухай шийдхэбэри организациин, филиалай, түлөөлэгшэд эмхиин, профсоюзай нэгдэлэй суглаанай (конференцийн) шийдхэбэрээр

абтадаг. Тийхэдээ тус суглаанда бүхы хүдэлмэрилэгшэдэй гурбанайн хоёр хубиһаа үсөөн бэшэ хүдэлмэрилэгшэд хабаадаха ёһотой юм.

Суглаанда хабаадагшадай хахадһаа үлүүгэйн дуугаа үгэбэл, шийдхэбэри абтаа гэжэ тоологдодог.

Ажалаа болуулаха тухай шийдхэбэрихүдэлмэри үгэгшэд календарна 10 үдэр бэшэмэл ёһоор мэдээсэгдэхэ ёһотой. Гэбэшье энэ хутасаа соо ажалай арсалдаата асуудалнуудые шийдхэхэ талаар оролдолго үргэлжэлүүлэгдэжэл байха зэргэтэй.

Дээрэ дурсагдаһан эрилтэнүүдые дүүргэнгүйгөөр соносхогдоһон ажалаа болуулаха ушар хуулиа бэшэ гэжэ тоологдохо ёһотой. Республикануудай Верховно сүүдүүд, хизаарнууд болон областнуудай, Москвагай, Санкт-Петербургын, автономито область болон округуудай сүүдүүд ажалаа болуулаха хуулиа бэшэ гэхэн шийдхэбэри абадаг байна. Тэдэ сүүдүүдэй шийдхэбэринүүд түргэн саг соо дүүргэдэхэ ёһотой юм.

Хамтын ажалай арсалдаата асуудалнууд тухай Хуули эбдэхэнэй түлөө ажал үгэгшэд, тэршэлэни ажалаа болуулагдаха харюусалгада хабаадуулагдаха ёһотой.

Ажалаа болуулаха хэрэгтэ хабаадаһан хүнүүд ажалай журам эбдэгшэд гэжэ тоологдодоггүй, тэдэнэй тушаал ба ажалладаг хуурын үлөөлэгшэд юм.

Ажалаа болуулаха тухай ябуулга хэхэ үедэ ажал үгэгшэ хүдэлмэришэниие ажалһаа сүлөөлхэ эрхэгүй, мүн организаци, филиал гү, али түлөөлэгшэд эмхиин үгэ хэхэ гү, али хубилган шэнэдхэхэ эрхэгүй гээд федерална тус хуулиин 19-дэхэ статья соо тодорхойлогдоно.

Л. БАДМАЕВА,
Буряад Республикын прокуророй ахалагша туһалагша, юстицийн советник.

ХЭДЫ БОЛОТОР ХЭМОРОЛДОХО ЮМ?

Һаяхан Буряад Республикын Правительствын байшангай бага зал соо Россин Федерацийн Гүрэнэй Дүүмын депутатууд С.И. Найчукова, С.П. Будажапов гэгшэд республикын мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй болон хэблэлэй органуудай түлөөлэгшэдтэй уулзажа хөөрэлдэбэ.

Энэ сугларагшадай анхаралда ямар асуудал табигдааб гэхэдэ, тээрэнь мартаын 15-да Гүрэнэй Дүүмэ олонхиин дуугаар тусхай тогтоол баталан абахадаа, Советскэ Союзые тарааха тухай гурбан республикын хүтэлбэрилэгшэдэй 1991 оной декабрда хэһэн Беловежскэ хэлсээе болуулха, СССР-эй халан һандарһанай хойшолоныге усадхаха, тэрэнэй газар дээрэ ажаһууһан арадуудай хоорондохы экономическа болон политическэ харилсаа холбоо һэргээхэ, бэхижүүлхэ хэмжээнүүдые абаха тухай тэрээн соогоо бэшэхэн байна.

Тэрэ тогтоолой зондо үшөө хүсэд мэдэгдээгүй байхада Россин Президент Б.Н. Ельцин, Россин Правительствын ноёд һайд, СНГ-гэй ороноудай хүтэлбэрилэгшэд энэениие буруушаажа, олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдээр дамжуулан, бага бэшэ шууяа үүдхэнэн байна. Мүнөөшье энэнь замханагүй.

Үнэн дээрээ, юун болооб, ямар ушарһаа Гүрэнэй Дүүмын депутатууд иймэ тогтоол баталан абаха баатай болооб гэжэ С.И. Найчукова, С.П. Будажапов гэгшэд сугларагшадта хөөрөжэ үгэбэ.

- Энэмнай гэйтэ бии болоһон асуудал бэшэ. Үнинжөө хойшо, энээнэй урдахи Гүрэнэй Дүүмэдэшье ССР Союзай арадуудые дахин нэгдэхэхэ, гүрэнүүдэй хоорондохы холбоо барисаае һэргээхэ тухай олон тоото хандалга, бэшэгүүд ородог байһан юм. 1995 оной майн 15-да Беларусида болоһон бүгэдэ арадай референдумэй дүнгүүдэшье энэениие үшөө дахин гэршэлэн харуулаа.

Юрэдөөл, энэ асуудал үнинэй табигдаха аад, элдэб шалтагаанаар хойшолуулагдажал байгаа.

Тиймэхээ Гүрэнэй Дүүмын Россин Федерацийн Коммунист партиин болон бусад хэдэн бүлэг фракцинуудай депутатууд энэ асуудалые табижа, тэрэнь олонхиин дуугаар һайшаагдаад, энээн тушаа тусхай тогтоол абтаа юм. Тэрэнэй түлөө 250 депутат дуугаа үгөө, 190 депутат буруушаагаа, - гэжэ С.И. Найчукова хэлэбэ.

- Тогтоолой абтаһанай һүүлдэ шууяан эхилшоо даа. Президент Б.Н.Ельцин энээн тухай оло дахин үгэ хэлэхэдээ, Гүрэнэй Дүүмые элдэбээр зэмэлжэ, "ухаагүй, буруу шийдхэбэри абаа", "тэрэниие оройдоо тоонгүй байха хэрэгтэй", "энэ тогтоол орон соохи, мүн хилын саанахи байдалые хүлгүүлхэнэ", "энээнэй урдаһаа баһал тиймэрхүү хэмжээ абаха шухала" гэхэ мэтээр хэлэхэн, зананһаншые байна.

Нэрээшье, удангүй Гүрэнэй Дүүмын байшангые тойруулаад милицийн болон сэрэгэй харуул табигдаа, депутатуудаа байха, Дүүмын зарим хүтэлбэрилахы тушаалтадые байшан руу оруулхаяа болёод байба. "Эндэтнай тэһэрдэг түхээрэлгэ тодхогонхой, тийшэ орохонь хорюултай" гэхэ мэтэ шалтагаан дурдагдадаг хэн.

Тэрэнь ганса энээгээр дүүрээгүй. Политическэ байдал орёо болоо гээд, Москвада дүтэ шадархи сэрэгэй томо часть, соединенинүүд түгэс бэлэн болгогдобо гэхэн һураг суу һүүлэй үедэ хаа-хаагуур таража эхилхэнэй. Энэнь даншые хоохон хөөрэлдөөн бэшэ ха. Тобшолон хэлэхэдэ, энэмнай Президентын һунгалтын урда тээхи политическэ "наадан", нэгэ талаа муудхааха элдэб аргануудые бэдэрэлгэн гэжэ ойлгохоор. "Өөрынгөө толгойн үбшые элүүр хүнэй толгойдо тохохон" ушар болоно.

Гадна "Россин Федерацийн Коммунист партиие хорихо", "Гүрэнэй Дүүмын мүнөөнэй бүридэлые тарааха", "Россин Президентые һунгаха һунгалтые хойшолуулаха" тухай Хуулинууд Президентын албан бэлдээд байна гэхэн хөөрэлдөөншые баһал гарадаг болонхой, - гэжэ С.П. Будажапов нэмэбэ.

- Таанад ямар зорилготой республикадаа бусажа ерээбта? - гэхэн асуудалда харюусахадаа, С.И. Найчукова иигэжэ хэлэбэ:

- Тохёолдоод байһан бодото байдал тухай зондо хөөрөжэ үгэхэ, ойлгуулаха, илангаяа эдэ бүгэдэ тухай юрын зон юун гэжэ бодоноб, ямар сэгнэлтэ үгэнэб гэжэ мэдэхэ зорилготойбди. Энэ талаар олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ ехэл найданабди. Боложо байһан юумые үнэн зүбөөр харуулаха хэрэгтэй.

Гүрэнэй Дүүмын эдэ хоёр депутат журналистнуудай асуудалда харюусаа. Саашадаа тэдэнэр республикын аймагуудар ябажа, хүн зонтой уулзаха, хөөрэлдэхэ юм.

Эдэ бүгэдэ тушаа юун гэжэ ханахаар бэ гэхэдэ, ороймнай дээдын засаг туруын хоёр халаа хэды болотор иигэжэ бэе ойлгохоёо болёод, хоорондоо зүрилдэжэ, хөмөрлөдөжө байһань гээшэб? 1993 ондо РСФСР-эй Президент Верховно Совет хоёрой хоорондо болоһон зүридеөн, засаг түрээ булялдаан хүжэржэ ерэхэдээ, Сагаан байшаниие танкнууд, үхэр буунуудар буудалгаар, олохон хүнүүдэй шуһа адхаралгаар дүүрээ һааб даа. Энэениие мартажа болохогүй.

М. НАМЖИЛОВ.

Хабарай тарилгада хэр бэлдэнэб?

ҮРЭНЭЙ ХӨРДОХОЁО БҮ МАРТАЯЛ

Үшөө хүйтэншөг, хээрэ газарай саһаншые хүсэд хийлагүй байна, гэбэшье, саг өөрынхөө абал ха юм даа. Үдэр хоногой үнгерхые мэдээгүй байтар хабарай тарилгы хаһа гэһаа орошолон байха.

Эгээл тиймэхээ хөдөөгөй бүхы ажахынуудай мүнөө трактор, машинат, удаа түргэн захибарилха, сүлдэйлээ гадна, тарилгыгаа үрэнэ хүрэнгэдэ һангалга табижа эмхэе сэлхэе эрэхэ.

Үшэрэнэ бүгэ гэхэдэ, һүүдэй жэлнүүдтэ тарилгы аргатехижа, севообородой ёһоор сэлгэхэ, тарилгы болон бусад ургамалуудай үлгэһы буртаг хөдөөншоо, элдэб үбшэншөө биратай хамгаалагдаха болийншоо уламжалан, босгоной, тэрэ тоодо үрэнэной шанар эли бодо нууда. Илангаяа гүдэмляа болон ургамалай үндэлнэй үжэхэ үбшэн дэлгэржэ эхилээ. Эдэ үбшэн хэдэн жэлдэ бага багаар бии боложо гаднаар, сагай уларилай тэрэндэ таарамжатай байга һаань, бүри түргэн дэлгэржэ, эсэстэ ургасын 8-һаа 16 хүрэтэр процентые һалгажа болохо байна.

Ургамал хамгаалгы манай станцийн фитопатологическа шэнжэлгэ хэһэнэй ёһоор, республикын олохон аймагуудай ажахынуудай тарилгы зарим үрэнэнинь үндэлнэй үжэдэг үбшэнгэй гэжэ элэрээ. Жэһэнэ, Мухар-Шэбэрэй аймагта хаагдаһан үрэнэной 6-һаа 22 хүрэтэр процентые, Сэлэнгын, Ивалгын, Кабанскын аймагуудта 3-һаа 15 хүрэтэр, Зэдэн болон Бэһүүрэй аймагуудта 2-һоо 12 хүрэтэр процент үрэнэнинь тиймэ үбшэнгэй гэжэ шалгалта харуулаа.

Ивалгын аймагай Гильберын хүдөө ажахын хамгаалгай эрэхэ хабартаа тариха 500 центнер эмхэһэй үрэнэной 21 процентые, Мухар-Шэбэрэй аймагай Суулгын хамтын ажахын 1200 центнер эмхэһэй үрэнэной 30 процентые тиймэ үбшэнгэй

байба. Иймэ үрэнэ булгыень заабол наринаар хордожо тарихаһаа ондоо арга үгы.

Ороһото ургамалуудай үрэнэ тарихында урдаһаа хэдэн хоног түрүүн гү, али 15 хоногһоо уриа хордохы хэрэгтэй. Тариха үдэртөө үрэнэ хордообди гэжэ бээ мэхэлхэнэй, зөөри гараһанай үгүй. Юуб гэхэдэ, хорон (пестицид) үбшэн (патоген) хоёрой холисолдохы сагһын дан бага болоһоно бигү. Тиймэхээ хорон биратай үрэ үгэхгүй. Нүгөө талаараа хорёо тааруу хэмжээтэйгээр хордохы хэрэгтэй.

Гэхэтэй хамта мүнөө үедэ ажахынуудта үрэнэ хордохы хорондой, хордохы тусгаар техникэ болон түхээрэлгэнүүдэй тон дутамаг байхадань, ехэл һанаа зобохоор лэ. Ургамал хамгаалгы манай станци республикын Хүдөө ажахын болон эдөө хоолой министрствэтэй, Эдөө хоолой федерална корпорацийн филиалтай хамта, үрэнэ хордохы хорёо болон түхээрэлгэнүүдые худалдажа абаха асуудал шийдхэжэ байна.

Хэды тиймэхээ һаань, үрэнэ хордохы эхилхэ болотор ажахынуудта бии байһан машина, түхээрэлгэнүүдые эртээнхээ захибарилха, өөһэдтөө даб дээрэ байһан хорёо болон бусад препарадуудые хоорондоо андалдаха гэхэ мэтэ хэмжээнүүдые абажа эхилхэ гэжэ һануулаха шухала. Илангаяа ПС-10 гүхэлэй тусхай машинаар үрэнэ хордохы хэрэгтэй.

Ороһото тарилгынай найдамтай һайн ургасы ургуулжа абаха гээл һаа, бүхы үрэнэ хэһа саг сеонь, шанартайгаар хордохы, ургамалай үбшэн үгы хэхэ гээшье бү мартаал.

И. БАГЛАЕВ,
ургамал хамгаалгын республиканска станцийн начальник.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

1 апреля. ПОНЕДЕЛЬНИК

ОРТВ

Телеутро. 00.13.00, 16.00 Новости. 15.19.20 Секрет "Тропиканки". 05 Поле чудес. 55 Смехопанорама. 30 Угадай мелодию. 10 В эфире ГТРК "Мир". 50 Владимир Машков и Армен Джигарханян в фильме Карена Шахназарова "Американская ночь". 30 Мультфильм. 15 Вкус прессы. 20 Мультфильм. 40 Марафон-15. 00 Звездный час. 35 Элен и ребята. 05 Джем. 30 Семь дней спорта. 00 Новости. 10 Час пик. 35 Угадай мелодию. 05 Мы. 45 Спокойной ночи, малыши. 2000 Время. 2.45 Сергей Юрский в фильме Михаила Швейцера "Золотой теленок". 1 и 2 серии. 1.40 - 03.15 Технический перерыв. 1.15 Футбольное обозрение. (до 03.45).

РОССИЯ

8.37 Мультсериал "Медвежья история". 9.00 Вести. 9.20 В этот день. 9.30 Время деловых людей. 10.00 Антракт. 10.10 Русское лото. 10.50 Санта-Барбара. 11.45 Крестьянский вопрос. 12.00 Вести. 12.30 Служба 2990000. 12.40 Лирическая комедия "Мужчины и женщины". 13.00 Своя игра. 13.50 Короткая память. 14.15 Астрология любви (до 14.45). Бурятское телевидение 17.00 Мультфильмы. 17.35 Багша. Д.Н. Доржиев. 18.10 Сагай суурян. 18.40 Байкал. 18.50 Курьер. Видеоканал "Лад" 19.05 Музыкальные встречи. Концерт студентов музыкального колледжа. 19.50 Немцы Бурятии. К юбилею немецкого центра культуры. 20.30 Байгал. 20.40 Унтаахай. 20.50 Курьер-2. Россия 21.00 Вести. 21.25 Санта-Барбара. 22.25 Городок. 23.00 Детектив по понедельникам. "Абсолютная уверенность" (Великобритания). 01.00 Вести. 01.20 Чемпионат мира по автогонкам (до 03.25).

2, ВТОРНИК

ОРТВ

7.00 Телеутро. 10.00, 13.00, 16.00 Новости. 10.15, 19.20 Секрет "Тропиканки". 11.05 Мы. 11.50 Мультфильм. 12.05 Человек и закон. 12.30 Угадай мелодию. 13.10 В эфире ГТРК "Мир". 13.50 - 04.15 Место встречи изменить нельзя? 4 серия. 15.10 Телевизионная служба новостей. 16.15 Вкус прессы. 16.20 Мультфильм. 16.50 Мультитролли. 17.10 Волшебный мир. 17.35 Элен и ребята. 18.05 До 16 и старше... 18.30 Семь дней спорта. 19.00 Новости. 20.10 Час пик. 20.35 Угадай мелодию. 21.05 Тема. 22.45 Спокойной ночи, малыши! 22.00 Время. 22.45 Церемония вручения ежегодной музыкальной премии "Звезда". 00.35 Москва. Кремль. 00.56 Фильм Сергея Овчарова "Барабанида". 01.40 - 03.15 Технический перерыв (до 05.30). Россия 03.35 Медвежья история.

РОССИЯ

03.35 Медвежья история.

9.30 В этот день. 9.40 Время деловых людей. 10.10 Милицейская хроника. 10.20 Устами младенца. 10.50 Санта-Барбара. 11.45 Крестьянский вопрос. 12.00 Вести. 12.15 Подробности. 12.25 Служба 299 0000. 12.35 Делеша (до 13.05).

Бурятское телевидение

17.00 Мультфильмы. 17.25 Педсовет. Урок литературы. 3-класс. 18.00 Угайн улзы гуламта. (Борто, Сагаан-Морин нютагуудаар). 18.35 Байкал. 18.45 Курьер. 19.00 Сагай хүрдэ. 19.25 След Чернобыля. 20.00 Видеоканал "Пульс". 20.40 Байгал. 20.50 Курьер-2.

Россия

21.00 Вести. 21.25 Санта-Барбара. 22.25 Домино Михаила Боярского. 23.00 Александр Абдулов в фильме "Гений". 01.40 Вести. 02.00 Экран криминальных сообщений (до 02.10).

3, СРЕДА

ОРТВ

7.00 Телеутро. 10.00, 13.00, 16.00 Новости. 10.15, 19.20 Секрет "Тропиканки". 11.05 Тема. 11.50 В мире животных. 12.30 Угадай мелодию. 13.10 В эфире ГТРК "Мир". 13.40, 00.50 "Место встречи изменить нельзя". 5 серия. 15.10 Телевизионная служба новостей. 16.15 Вкус прессы. 16.20 Мультфильм. 16.40 Кактус и К. 16.50 Домисолька. 17.10 Зов джунглей. 17.35 Элен и ребята. 18.05 Тет-а-тет. 18.30 Семь дней спорта. 19.00 Новости. 20.10 Час пик. 20.35 Угадай мелодию. 21.05 В поисках утраченного. Тамара Макарова. 21.45 Спокойной ночи, малыши! 22.00 Время. 22.45 Настасья Кински в фильме "Вешние воды". 01.40 - 03.15 Технический перерыв. 03.15 "Место встречи изменить нельзя". Продолжение. 04.05 Футбол. Лига чемпионов. Полуфинал. "Аякс" (Голландия)-"Панатинайкос" (Греция) (до 05.20).

Россия

8.35 Медвежья история. 9.00 Вести. 9.30 В этот день. 9.40 Время деловых людей. 10.10 Экран криминальных сообщений. 10.20 Наш сад. 10.50 Санта-Барбара. 11.45 Крестьянский вопрос. 12.00 Вести. 12.15 Служба 299 0000. 12.25 К 300-летию Российской флота. "Россия молодая" 1 серия. 13.35 Проще простого. 14.05 Чрезвычайный канал. 14.35 Ретро-шлягер. 15.05 Шаг из круга (до 15.35). Бурятское телевидение 16.30 Мультфильм. "Ракурс" представляет: 16.45 Будни. 17.00 Помогите детям. 17.30 Навстречу юбилею "Бамбаахай". 18.00 Толи. 18.15 Монтэк. 18.30 Байкал. 18.40 Курьер. 18.55 Док. фильм "Политические лидеры России. Г. Зюганов". 19.40 Династия. 42 серия. 20.30 Байгал. 20.40 Унтаахай. 20.50 Курьер-2.

Россия

21.00 Вести. 21.25 Санта-Барбара. 22.25 Сам себе режиссер. 23.00 Фильм Андрея Кончаловского "Ближний круг" (США, Италия, Россия). 01.00 Вести. 01.40 Милицейская хроника.

01.50 Горячая десятка (до 02.45).

4, ЧЕТВЕРГ

ОРТВ

7.00 Телеутро. 10.00, 13.00, 16.00 Новости. 10.15, 19.20 Секрет "Тропиканки". 11.05, 22.45 Футбол. Лига чемпионов. Полуфинал "Аякс" (Голландия) "Панатинайкос" (Греция). 2 тайм. "Ювентус" (Италия) - Нант (Франция) 2 тайм. 13.10 В эфире ГТРК "Мир". 13.50 Михайло Ломоносов. Фильм 1-й. 1 серия. 15.10 Телевизионная служба новостей. 16.15 Вкус прессы. 16.20 Мультфильм. 16.40 Лего-го. 17.05 Тин-тоник. 17.35 Элен и ребята. 18.00 Рок-урок. 18.30 Семь дней спорта. 19.00 Новости. 20.10 Час пик. 20.35 Комедия Леонида Гайдая "Пес Барбос и необычный кросс". 21.05 Один на один. 21.45 Спокойной ночи, малыши! 22.00 Время. 00.40 "Обоз" Ивана Демидова. 01.30 - 03.10 Технический перерыв. 03.20 Тетя Маруся (до 05.25).

Россия

8.35 Медвежья история. 9.00 Вести. 9.30 В этот день. 9.40 Время деловых людей. 10.10 Милицейская хроника. 10.20 Сам себе режиссер. 10.50 Санта-Барбара. 11.45 Репортажи с мест. 12.00 Вести. 12.15 Служба 299 0000. 12.25 "Россия молодая" 2 серия. 13.30 Человек из очереди. 14.00 Лидер-прогноз. 14.30 Мультфильм. 14.40 Горячая десятка (до 15.35). Бурятское телевидение 16.30 Аялга дуунтай уулзалга. 17.10 Видеоканал "Спектр". Народный Хурал за работой. 17.45 Хун ба үе саг. (Интересные судьбы). 18.25 Байкал. 18.35 Курьер. 18.50 Юридическая азбука. Новое в брачно-семейном законодательстве. Прямой эфир. 19.50 Династия, 43 серия. 20.40 Байгал. 20.50 Курьер-2.

Россия

21.00 Вести. 21.25 Санта-Барбара. 22.25 Маски-шоу. 23.05 Худ. фильм "В яблочко" (США). 00.40 Вести. 01.00 В мире авто и мотоспорта. 01.30 Экран криминальных сообщений (до 01.40).

5, ПЯТНИЦА

ОРТВ

7.00 Телеутро. 10.00, 13.00, 16.00 Новости. 10.15, 19.20 Секрет "Тропиканки". 11.10 Один на один. 11.50 Играй, гармонь. 12.25 Пока все дома. 13.10 В эфире ГТРК "Мир". 13.50 Михайло Ломоносов. Фильм 1-й. 2 серия. 15.10 Телевизионная служба новостей. 16.15 Вкус прессы. 16.20 Мультфильм. 16.40 Маленькая королева и другие. Фильм-спектакль. 17.05 Фильм-сказка "Садко". 18.30, 05.00 Семь дней спорта. 19.00 Новости. 20.15 Человек и закон. 20.45 Поле чудес. 21.45 Спокойной ночи, малыши! 22.00 Время. 22.45 Детективное агентство "Лунный свет". 23.45 Взгляд. 00.30 Бриджит Фонда в триллере "Железный лабиринт". 01.45 - 03.10 Технический перерыв. 03.50 Тетя Маруся (до 05.30).

Россия

8.35 Медвежья история. 9.00 Вести. 9.30 В этот день. 9.40 Время деловых людей. 10.10 Экран криминальных сообщений. 10.20 Проще простого.

10.50 Санта-Барбара. 11.45 Торговый дом. 12.00 Вести. 12.15 Служба 299 0000. 12.25 "Россия молодая". 3 серия. 13.30 "Малыш и Карлсон". Мультфильм. 13.50 Лучшие игры НБА. 14.50 Лицо с обложки. 15.05 Мировая деревня (до 15.35). Бурятское телевидение 17.00 Программа мультфильмов. 17.40 Лимонад. 18.15 Буряад орон. 19.00 Криминальная хроника. 19.10 Курьер. 19.20 Примите поздравления. 19.55 Панорама Бурятии. 20.40 Унтаахай. 20.50 Курьер-2.

Россия

21.00 Вести. 21.25 Санта-Барбара. 22.25 Джентельмен-шоу. 22.55 Антракт. 23.05 Сделано в Голливуде. Дастин Хофман в фильме "Вилли Бадгейт". 01.00 Вести. 01.20 Творческий вечер поэта Н. Зиновьева. 02.05 Адамово яблоко (до 02.50).

6, СУББОТА

ОРТВ

8.45 Телеканал "Подъем". 9.45 Слово пастыря. 10.00 Новости. 10.10 Телеканал "Подъем". 11.00 Все звезды. 11.30 Не зовай. 12.00 Утренняя почта. 12.35 Смак. 12.50 Эрмитаж. Ювелирные искусства Востока. 13.25 Сергей Никоненко в фильме "Инспектор ГАИ". 14.50 Театр плюс ТВ. Наталья Андрейченко. 15.30 Фестиваль эстрадной песни "Сан-Ремо". 16.00, 19.00 Новости. 16.20 Мультфильм. 16.35 В мире животных. 17.10 Как-то раз. 17.20 Окно в Европу. 17.50 Бомонд. 18.10 Счастливый случай. 19.20 Золотая серия. Год 1968-ой. "Мертвый сезон" 1 и 2 серии. 21.45 Спокойной ночи, малыши! 22.00 Время. 22.45 Детективное агентство "Лунный свет". 23.40 Дни. 00.25 Брейн-ринг. 01.15 Коллекция-1 канала. Жерар Департье в фильме "Жерминаль". 01.45 - 03.10 Технический перерыв (до 05.35).

Россия

9.00 Вести. 9.30 В этот день. 9.40 Все понемногу. 10.30 Вовкулакья, или загадка доктора Никодима. 10.45 Золотой ключик. 11.00 Теремок. 11.15 Мультфильм. 11.25 Антракт. 11.30 Вертикаль. 12.00 Вести в II. 12.15 Доброе утро. 12.45 Грош в квадрате. 13.15 Компас Роста. 13.25 Устами младенца. 13.55 Антракт. 14.05 Док. фильм "Берия" из цикла "Версии". 15.00 Вести.

3 канал "Бурятия"

1 АПРЕЛЯ, ПОНЕДЕЛЬНИК

21.00 Мультфильм. 21.20 Байкал. 21.30 Боевик "Силы солнца".

2, ВТОРНИК

21.00 Мультфильм. 21.20 Байкал. 21.30 Боевик "Всадники польных прерий".

3, СРЕДА

21.00 Мультфильм. 21.20 Байкал. 21.30 Триллер "Шагнувшая в огонь".

15.20 Де-факто. 15.35 Бланш. 5 серия. 16.25 Российское бюро путешествий. 17.10 21-й кабинет. 17.40 Музыка на десерт. 17.55 Русские цари. Часть 1-ая. "Самозванец на троне". 18.45 В мире животных. 19.45 Страницы театральных пародий. Фильм-спектакль "Гастроль Рычалова". 20.40 Субботний вечер Г. Вишневской и М. Ростроповичем. 22.10 Совершенно секретно. 23.05 Ружер Хаугер и Наташа Ричардсон в фильме "После полуночи" (США). 01.00 Вести. 01.25 Программа "А" (до 02.25).

7, ВОСКРЕСЕНЬЕ

ОРТВ

8.50 Тираж "Спортлото". 9.00 Телеканал "Подъем". 10.00, 16.00 Новости. 11.05 Непутевые заметки. 11.25 Пока все дома. 12.00 Утренняя звезда. 12.50 Из первых рук. 13.00 Служу России. 13.30 Играй, гармонь. 14.00 Русский мир. 14.25 Под знаком "Пи". 14.55 Смехопанорама. 15.30 Пираты. Заключительный фильм. 16.20 Большой театр. Дни и вечера. 17.10 Клуб путешественников. 17.55 Клоун-шоу. 18.15 Мультфильм-рекорд. 19.00 Новости. 19.20 Веселые истории в журнале "Ералаш". 19.35 Фестиваль эстрадной песни "Сан-Ремо". 20.10 Фантастический фильм "Стенли Кубрика "Космическая Одиссея 2001 года". 23.00 Воскресенье. 23.45 Новости спорта. 00.00 Детективное агентство "Лунный свет". 00.50 - 03.05 Технический перерыв. 03.05 Любовь с первого взгляда. 03.50 "Театр" 1 и 2 серии. (до 06.10).

Россия

9.00 В этот день. 9.10 Всего понемногу. 10.00 Не вырубить. 10.15 Мультфильм. 10.30 Гостиница Деда Мазая. 10.45 Антракт. 10.50 Парламентская неделя. 11.30 Аты-баты. 12.00 Вести в II. 12.15 Футбол. Чемпионат России. "Россельмаш" (Ростов-на-Дону)—Спартак (Владикавказ). 14.15 Книжная лавка. 14.45 Ваше право. 15.00 Вести. 15.15 Антракт. 15.25 Бланш. 6 серия. 16.15 По-русски. 16.35 Империя игр. 17.25 Петербургские сезоны. 17.55 Колесо истории. 18.55 Волшебный мир Диснея. 19.50 Снимается кино. 19.55 Репортер. 20.15 Страницы театральных пародий. "Жак Нуар и Анри Заверни, или пропавший документ". Фильм-спектакль. 21.00 Вести. 21.25 Худ. фильм "Джентельмены удачи". 22.55 У Ксюши. 23.30 Рек-тайм. 23.45 К-2 представляет. 00.30 Анализы недели. 01.00 Футбол без границ (до 01.30).

4, ЧЕТВЕРГ

21.00 Мультфильм. 21.20 Байкал. 21.30 Боевик "Полицейский и девушка".

5, ПЯТНИЦА

21.00 Мультфильм. 21.20 Приключения "Возвращение Десперадо".

6, СУББОТА

18.00 Комедия "Ребята на стороне".

7, ВОСКРЕСЕНЬЕ

18.00 Мультфильм. 18.20 Приключения "Чудо в глуши".

ПОНЕДЕЛЬНИК, 1 апреля.

08.00 Программа передач
08.05 "90x60x90"
08.20 М/ф. "Бюро находок" ф. 1.

ВТОРНИК, 2 апреля.

08.00 Программа передач
08.05 "90x60x90"
08.20 "Восточный экспресс"
08.35 Реклама. Нон-стоп-лист

СРЕДА, 3 апреля.

08.00 Программа передач
08.05 "90x60x90"
08.20 "Восточный экспресс"
08.35 Реклама. Нон-стоп-лист

ЧЕТВЕРГ, 4 апреля.

08.00 Программа передач
08.05 "90x60x90"
08.20 "Восточный экспресс"
08.35 Реклама. Нон-стоп-лист

18.25 "Шесть новостей"
18.35 Телесериал "Хозяйка" 16с. (Мексика)
19.20 Док. фильм "Морские убийцы. Нападение"

ПЯТНИЦА, 5 апреля.

08.00 Программа передач
08.05 "90x60x90"
08.20 М/ф. "Отчего кошку зовут кошкой"

СУББОТА, 6 апреля.

09.00 Программа передач
09.05 "90x60x90"
09.20 Мультсериал "Ветер в ивах" 53 с.

ВОСКРЕСЕНЬЕ, 7 апреля.

09.00 Программа передач
09.05 "90x60x90"
09.20 Мультсериал "Ветер в ивах" 54 с.

ПОНЕДЕЛЬНИК, 1

8.00 Анонс. "Во саду ли в огороде".
8.30 Сериал для "Жаворонков".
9.00 Мультфильмы.

ВТОРНИК, 2

8.00 Анонс. "Образ жизни".
8.30 Сериал для "Жаворонков".
9.00 Мультфильмы.

СРЕДА, 3

8.00 Анонс. "Сейчас".
8.30 Сериал для "Жаворонков".
9.00 Мультфильмы.

ЧЕТВЕРГ, 4

8.00 Анонс. "Образ жизни".
8.30 Сериал для "Жаворонков".
9.00 Мультфильмы.

ПЯТНИЦА

8.00 Анонс. "Образ жизни".
8.30 Сериал для "Жаворонков".
9.00 Мультфильмы.

(Франция).
17.00 Анонс. "Чудесные годы".
17.30 Спорт. программа.

ПЯТНИЦА, 5

8.00 Анонс. "Сейчас".
8.30 Сериал для "Жаворонков".
9.00 Мультфильмы.

СУББОТА, 6

9.00 Анонс. "Домашняя звезда".
9.30 "Знакомство с Библией".
10.00 "Город собак" мультсериал.

ВОСКРЕСЕНЬЕ, 7

9.00 Анонс. "Сейчас".
9.30 "Как работает Земля".
10.00 "Город собак" мультсериал.

17.30 Муз. программа XL Musis
18.00 "Сегодня".
18.35 "Характеры".
19.10 Муз. поздравления.

1 апреля ПОНЕДЕЛЬНИК

17.00 Программа "Детское время".
Мультфильмы. Худ. фильм.
17.40 Аэробика в стиле "Оз".

2, ВТОРНИК

17.00 Программа "Детское время".
Мультфильмы. Худ. фильм.
17.40 Аэробика в стиле "Оз".

3 СРЕДА

17.00 Программа "Детское время".
Мультфильмы. Худ. фильм.
17.40 Аэробика в стиле "Оз".

4, ЧЕТВЕРГ

17.00 Программа "Детское время".
Мультфильмы. Худ. фильм.
17.40 Аэробика в стиле "Оз".

5, ПЯТНИЦА

17.00 Программа "Детское время".
Мультфильмы. Худ. фильм.
17.40 Аэробика в стиле "Оз".

6, СУББОТА

17.00 Программа "Детское время".
Мультфильмы. Худ. фильм.
17.40 Аэробика в стиле "Оз".

7, ВОСКРЕСЕНЬЕ

17.00 Программа "Детское время".
Мультфильмы. Худ. фильм.
17.40 "Видео-новинки из магазина

7, ВОСКРЕСЕНЬЕ

7.22 Информация, объявления.
7.30-8.00 Утренний концерт.
8.10-9.00 Литературно-художественная программа

РАДИО

1, ПОНЕДЕЛЬНИК

6.12 "Анонс" Радиообозрение передач
текущей недели.
6.20 Радиожурнал "Земля родная" (на бур.
яз.)

Радиопередачи с 1 по 7 апреля 1996 г.

(выпуск на бур. и рус. яз.) 2, ВТОРНИК

6.12 Республиканские известия (выпуск на
рус. и бур. яз.)
6.40 Обзор республиканских газет.

4, ЧЕТВЕРГ

6.12 Республиканские известия (выпуск на
рус. и бур. яз.)
6.40 Обзор республиканских газет.

6, СУББОТА

6.12 "Сельские заботы". Передача
подготовлена в хозяйствах Заиграевского
района (на бур. яз.)

ОНСО АНХАГАЛ ХЭРЭГТЭЙ

Тээмэндэ манай Хурамхаанай аймагай ажалай болон дайнай ветерануудай конференци боложо үнгэрөө лэн.

Ветерануудай соведэй түрүүлэгшэ байхан хадаа тэндэ гоосоото элдхэл хэһэн байнаб.

Бидэнэр өөһэдынгөө хүдэлмэри тухай, ветерануудай хүнгэн бэшэ ажабайдалда дурадхалнуудай үсөөн бэшэ байханийн мэдээжэ ааб даа. Энээн тухай яһала хэлэгдээ.

Булта ветеранууднай хайн хууна гэхын аргагүй. Олонхидой нара бүри абадаг пенсинь тон бага. Тэрээгээр хоолойгоо гэжээгээд, хубсаһа хунар абаад байжа шадахань тон лэ хүшэр.

Республикын Правительство, нютагай өөһэдэгөө хүтэлбэрилгын захиргаан, аймагай хүн зоние социальна талаар хангалгын таһаг, ветерануудай эмхинүүд, ажалша колхозой түрүүлэгшэ, тэндэхи эвек сомоной өөһэдэгөө хүтэлбэрилгын захиргаанай гулваа немец угсаатанай түлөөлэгшэ В. Я. Вибэ ажалай болон дайнай ветерануудай гуйлганууде саг соонь заабол дүүргэхэ гэжэ оролдог. Тэрэн тон хайн заншал, хүүлэй хоёр жэлэй хугасаа соо наһатайшуулай гурбан гэр байранууде ямаршы түлөөнэгүйгөөр заһабарилаа.

Ушөө тиихэдэ нэгэ ветеранай гэртэн телефон оруулан байха

Эдэнэй ажаһуудалай асуудалнууде сагай эрилтэнүүдэ харюусамаар болгохо талаар горитойхон хэмжээнүүд абтаха зэргэтэй. Тэдэнэй дундаһаа олонхидын гэр байранууднай муудалшоо, хуушчараа, тиимэхээ заһабарилжа үгыт гэжэ гуйдаг. Энэ асуудал юун бэлээр шийдхэгдэхэ лэн бэ? Хаанаһаа шийдхэнээр барилга эрхилхэ элдэб модо, шулуун олоодо үгэхэб? Мэдээжэ ааб даа.

Зүгөөр манай аймаг дотор ажалай ветерануудта тусхай анхарал хандуулаг ажалша коллективүдэй хүтэлбэрилгэд, нютагай өөһэдэгөө хүтэлбэрилгын толгойлогшоноор бии гэшэ ааб даа. Мүнөө тэдэнэр тухай тобшо тэдэгээр тогтон хэлэхэ хүсэлэнтэйб.

Уланхаанай колхозой түрүүлэгшэ, тэндэхи эвек сомоной өөһэдэгөө хүтэлбэрилгын захиргаанай гулваа немец угсаатанай түлөөлэгшэ В. Я. Вибэ ажалай болон дайнай ветерануудай гуйлганууде саг соонь заабол дүүргэхэ гэжэ оролдог. Тэрэн тон хайн заншал, хүүлэй хоёр жэлэй хугасаа соо наһатайшуулай гурбан гэр байранууде ямаршы түлөөнэгүйгөөр заһабарилаа. Ушөө тиихэдэ нэгэ ветеранай гэртэн телефон оруулан байха

юм гээд тэмдэглэлтэй.

Тиихэдэ ажалай ветерануудта үбһэ хулһаар, талха таряагаар, түлээ залһаар туһаламжа үзүүлжэ байдаг.

Гэхэтэй хамта, Хурамхаан тосхоний нютагай өөрыгөө хүтэлбэрилгын гулваа А. П. Япханов ветерануудай табиһан асуудалнууде шийдхэхэ, гуйлганууде бөлүүлэхэ хэрэгтэ анхаралаа онсо хандуулаг.

Гэр байранууднемнай заһабарилхадань туһаламжа үзүүлгэ гэхэн 15мэдүүлгэ манай районно соведэй президиумдэ оруулагданхай. Тэдэнэй дундаһаа мүнөө дээрэ ганса нэгэниин дүүргэгдээ байна. Ажалай ветеран З. Р. Будаевий хуудаг гэртэн заһабарилга хэжэ дүүргэгдээ. Энэ хүдэлмэри яһала хайн шанартайгаар хэгдээ гээд тэмдэглэлтэй.

1995 оной туршада манай аймагай ветерануудай совет хадаа хамаг хүдэлмэрээ ард түмэнэйнгөө агуухэ Илалтын 50 жэлэй ойн баярта зорюулан үнгэргэхэ гэхэн урья доро эмхидхэн ябуулаабди. Хөгдэһэн юумэн бага бэшэ. Манай энэ ажалда аймагай пенсионернүүдэй жаса, социальна хамгаалгын таһаг туһаламжа үзүүлээ. Энээн тухайн тэмдэглэнгүй гарахын аргагүй. Наяхана хүсэндөө ороһон "Ветеранууд тухай"

Россин Федерацийн Хуули хадаа үндэр наһатайшуулай хамаг эрилтэнүүдэ үшөөл харюусанагүй ха гэжэ байнаб. Энээн тухай манай конференци дээршье хэлсэгдээ лэн. Манай Эсэгэ ороной бээ даанхай, томо, хүсэтэ гурэн түрэ болохо хэрэгтэ ами наһаа, хамаг бээ зорюулан үгэхэн наһатай болоһон хүн зоноо мартаха бэшэ, харин тэдэндэ социальна талаар тэдхэмжэ хайнаар үзүүлэхэ, тэдэн тухай мартангүй ханажа ябах а уялгатай бэшэ гүбди?

Аймагай хүдөө хуруинуудаар нютагай захиргаанай дэргэдэ мүн лэ ветерануудай соведүүд эмхидхэгдэн байгуулагданхай юм. Тэдэнэрнай нютаг нугадаа ехэ эмхидхэлэй хүдэлмэри ябуулаг. Наһажаал хүнүүдэйнгээ байра байдалье, ажаһуудалье хайжаруулаха хэрэгтэ анхаралаа хандуулан, дайралдан дутууданууде усадхаха талаар зохиод хэмжээнүүдө абадаг. Имагтал тэдэнэрэй хабадалгатайгаар эхтэ жатын хүдэлмэриний эмхидхэгдэн ябуулагдана бшуу.

С. ОЧИРОВА,
ажалай болон дайнай
ветерануудай
Хурамхаанай аймагай
соведэй түрүүлэгшэ.

АМЖАЛТА ХҮСЭЕ!

Манай университетэй 5-дахи курсынын оюутадай гүрэнэй шалгалта ойртонхой. Зүгөөр Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ дээдэ хургуулин оюутад мүнөөнһөө ажал тухайгаа бодомжлоно.

Найхан республикын Эрдэм хуралсалай министрствэһээ С. Н. Махутова ерэжэ, оюутааар уулзалга үнгэргөө. Россин Федерацийн Эрдэм хуралсалай министрствын 1995 оной сентябрь харын 26-най тогтоолтой танилсуулба. Тус тогтоолой ёһоор, ерээдүйн багшанар Эрдэм хуралсалай министрствэтэй 3 жэлэй хэлсэ баталха эрхэтэй юм.

Мүнөө дээрэе национальна хургуулинуудта ород хэлэ зааха тухай 169 захил, буряад хэлэ зааха 26 захил ба эвенк хэлэ зааха 2 захил үгтөөд байна.

Дээдэ хургуули дүүргэгшэдэй зариманиинь сүлөө диплом абана. 10 разрядаар "5" гэхэн сэгнэлтэтэйгээр дээдэ хургуулиа дүүргэгшэд 10-дахи разрядаар, гурбагүй хураһан оюутад 9-дэхи разряд, зүгөөр "3" дээрэ хураһан оюутад 8-дахи разряд абажа гарана. 8-дахи разрядтай багшанарай салин—224 мянга, 9-дэхи разряд—254 мянга ба 10-дахи разрядтайшуул 287 мянган тухэриг салин абаха байна. Нэгэ жэл соо ажаллаһанай хүүлээр салинғын 10 процентээр дээшлэхэ аргатай.

Холын хойто зүгэй районуудта ажаллагшадта салинғын 2 дахин ехэ байхаар хараалагдадаг.

Ерээдүйн багшанар август харын 15-наа ажалдаа орохо. Тиимэхээ тэдэндээ, иимэ хүшэр хүндэ сагта ажаллахаая байһан ерээдүйн багшанарта, хайн найханиие эртэнһээ хүсөөд, гүрэнэйнгөө шалгалта эрхимээр тушаажа, саашанхи харгы замдан ажалта хүсөө!

Арюна ЭРХИГЕВА,

Буряадай гүрэнэй

университетэй

942-дохи бүлэгэй оюутан.

Зориггоо мохоогүй зоной хэшээл

АРГАШАДШЬЕ ГАЙХАДАГ ҺЭН...

Редакцидаманай залуу, хорин долоо тойрог наһатай хүбүүн орожо ерээб. Хараха янзада дундуур бээтэй, балайшье үндэр бэшэ, тиибэшье шанга, саб гэмэ... Хүдэр шамбай гараа харбайха зуурандаа мэндэшлээд:

—Александр Толетухов гэшэб, офицер хүнби, далайн сэрэгтэй флотто ябаган сэрэгшэнээр алба хэдэгби,— гэбэл даа.

Гар гараа адхалсаһанай удаа, түр зуура урдаһаань асуудал табихана ярааа һэм:

—Армидатнай булта нимэ шанга, хүдэр бээтэй хүбүүд алба хэнэ гэшэб гү?

—Тиимэ даа,— гээд баталан, толгойгоо дохин, хүүдэнэ нэмэжэ хэлэбэ: —армида ошохооом нэгэ бага урид хараһан хайт!

Һонин һорьмойгоо андалдан хөөрөлдэнэбди. Александр хууун Сибирь дайта нютагтай хүн байба. Бага наһаниин Усть-Уда гэжэ багахан посёлогто үнгэрһэн юм ха. Жаа ябахадаа ходо хэжэгһээ халадаггүй, үлбэрхэн, өөдөгүйхэн бээтэй байһан. 8-дахин класста нуража ябатараа ехэ хүндөөр үбдэжэ, бронхиальна астмада нэрбүүлэгдээ лэн. Үдэрһөө үдэртэ энэ үбшэн амиинь хаажа тамалха. Үдэртөөшье бэшэ, һүни бүри унтуулахагүй, үргэхэ нойроо алдахал даа.

—Нэгэ сэлгээн үдэр шэбэнэбэ гэшэб. Хүрөө болоо, хэды болотор ингэжэ хажажа ханажа, амяа асгадажа ябаха үйлэ үритэй байба гэшэбди, энэндэ эсэс табигдаха ёһотой... Эгээ түрүүн гүйжэ эхилээ һэм. 10, 20, 30 метр лэ түрүүшгээр гүйдэг һэм. Амимни хаагдаһаа ханаада, зүрхэмни түгдэгшэжэ, амаарни хөөһэ бурьядал гэхэл даа. Нэгэ бага амарад гээд, дахин гүйхэб даа, зайгаа нэгэ бага долоошог болгобоб. Тээ тэрэхэн һөөг бургааһан харагдажа, томохон шулуун хүрэтэр гүйхэб... Тиигээдшье зайгаа хөдөшог болгобоб. Удаань хургуули тэшинээ, магазин ошоодоо, кинодошы ошобоб, аалиханаар гүйдэг һэмби. Энэ заншалаа мүнөөшье алдаагүйб, гэрһээ гарамсаараа нэгэ подъездһээ нөгөөдэ хүрэтэр аалишагааргүй өгөхидэгби.

Хоёр жэл болоод алар нэгэ километр,

хоёрыешье гүйжэрхидгэ болобо гэшэб. Зүгөөр өөрыгөө хашажа, баалажа яашье болохогүй гэжэ урид хэлэхэ ёһотойб, эсэе наа, тэрэ дороо гүйдэлөө аалидхаха ёһотой, бүришье хүшэ тамираа алдаа наа, орхихо ёһотойш. Ушөө нимэ һорилго зохёобо гэшэб. хургуулидаа ошохоодо портфельдээ хүндэ гантель, томошог шулуушье хээд ябадаг болобоб. Энэ баһал туһатай юм. Нэгэтэ багшамни сумкыемни абаад, нүгөөдэ стол дээрэ табяад гайхаба, энээн соошни юун гэхэн хүндэб, алтан бии бэшэ аабза гээ лэн. Тиимэ даа. Бэе махабадамни алтанһаа сэнтэй, тиимэхээ алтанай шэжэр хюмһанай харын шэнээншье наань, суглуулжа ябанаб гэн алдаад, миһэдгэн урдаһаань хараад байгаа һэм. Ахалагша классуудта орохоодо зунайнгаа амаралтада заал наа, бетоншигоор, ашаа буулгагшаар, шулуушанаар хүдэлдэг һэм. Бэе хатуужуулахда эдэ мэргэжэл тон туһатай. Сэбэр агаарта ябаад, хара ажал хэхэдэ, бээдэ ехэ хайн байдаг. Зундаа уһанда шунгахаш даа.

Ажаһуудаг нютагтань спортменүүд, тренернүүдшье гэжэ үгы һэн. Спортивна хэрэгтэй ном һудар библиотекһээ бэдэрдэг, заримдаа газетһээ элдэб упражнениүүдэй заабари хайшалжа абадаг бэлэй. Заал наа, бээ хатуужуулаха, хорихые оролдодог байгаа.

—Тэрэ гэхээр үбшэ хабшанда нэрбэгдэхээ болинтожо, бээмни хүдэр шамбай болоһон юм,— гэжэ Александр саашань хөөрэнэ. —Врачнуудтай ушаржа саг болоо һэн. Сэрэгтэй училищада орохоор мэдүүлгэ бариба гэшэб. Үбшэнэй карта (история болезни) дээрэм бронхиальна астмаар үбдэнэн тухайдам бэшээтэй байбал даа. Намайе дахин шалгажа үзэхэдэнэ тон элүүр байбаб. Тиигэжэ сэрэгтэй училищада абтаа һэм.

Минии алба хэжэ байһан частьда намайе спортсмен гэжэ ханадаг. Би заал наа, рекорд туйлахые оролдодоггүйб, юрэл бээ шанга болгохын тула һорилго хэнэ гэшэб. Тон ороё ёһо гурим) журам табиһайб, аутотренниг амисхаалай

гимнастика, бээ хатуужуула (уһаар, элдэб снаряд) ородог, неделидэ нэгэ хоног масаглагабди.

—Сэрэгтэй алба хэжэ байгаа, спортрог бээе хориходо хүндэ болодоггүй гү? — гэжэ тэрэнһээ хураһаб.

—Үгы. Эртэ хэбтэдэ, эртэ бододогби. Нэгэл таба-зургаан час унтаа наа, хүрэхэ даа. Гимнастика гэшые үшөө унтаридеа хэбтэхэдэ хэхэ ёһотой. Хэбтэридээ гэдэнхээ газаалжа, досоонь татаха, хүл, гараа хүдэлгэхэ, хүнгэн массаж өөртөө хээдхихэ хэрэгтэй. Хайн бодолтойгоор, мүнөөдэр юумэн хуу хайн тээшье, урагшатай байха гэжэ ханаад, унтаринаа бодохо ёһотойт. Бодоод, мүн лэ зарядка хээд, һэрюуншг уһатай ваннада, үгышье наа, душда орохо хэрэгтэй. Бэе хүнгэн, сэлмэг болоодхихо даа. Махрово полостенцээр бээ аршаад, нэгэ аяга азириванна (кислородоор шанаржуулагдаһан) уһа уухада зүгөөр туһатай. Удаань хайнаар эдээлхэ юм ааб даа. Ушөө үглөөниинь 2 час ном үзэжэ үрдидэг гэшэб. Мурманска пединститудта заочноор хурадагби. Удаань сэрэгтэйнгээ хубсаһа үмдөөд, албанаа мордодог гэшэб. Энэ зай гурбан километр болодог, аалиханаар гүйдэлөөрөө ажалдаа ошодог хүм.

Ажал дээрэ (албанайнгаа газарта) заахан мини-спортзал эмхидхэнхэйбди. Эндэ дренажёрнууд, турник, брус, гирь гантели, эспандер бии. Хүн бүхэнэй бээ хориходонь болохо.

Минии ханахада, ямаршы албан газарта, танайшые редакцида мини-спортзал эмхидхээд байгаа наа, ехэл хайн байха һэн.

Албанһаа, ажалһаа холо ошоод ябаа наа, талада, заал наа, хүндэ шулуун, түмэр түдэг хэбтэхэл ха юм даа. Минин байхадаа тэрэ шулуу хүдэлгэхэ, шабын түмэр абаад, нуталхада, бээдэ ехэ туһатай байдаг. Ехэ хүсэ шадал оруулаг гэжэ ханадагби. Угы наа, гараараа газар тулаад, бээ үргэхэдэ хайн, үдэрэй 500-1000 дахин иимэ упражнени хэхэ ёһотой, үгы наа, мусульман мүргэлшэдтэл адлар һунан хэбтээд, оло дахин бодоодо, туһатай байдаг. Иимэл даа,— гээд Александр хөөрөөгөө түгэсхэбэ.

А. ЖДАНКИН.

"Советский спорт" газетһээ абтаба.

ПОЛИОМИЕЛИД ҺЭЭ

НЭРГҮЛЖЭ...

Мартын 18-наа Росси дотор хаа хаанагүй полиомиелит үбшэнһөө нэргылгэ - иммунизаци эхилбэ.

Тиимэхээ, хүндэтэ түрэлхид, хүгшэн эжы, абанар, үри хүүгэдэйнгээ элүүр энхэ ябахын тула үхибүүдээ эмшэлгын байһан абаашажа, полиомиелидһээ нэргылдэг тусхай эмээр тарилга саг соонь хүүлэхыетнай урьалнабди.

Энэ ехэ хэрэгтэй хоёрдохи шатань апрелиин 22-26 болотор үнгэрхэ юм. Хүндэ үбшэнһөө зайлахын тула саг соонь тарилга абаха хэрэгтэй гэжэ уншагшадтаа үшөө дахин хануулая.

Манай корп.

ӨӨРЫН ЭДЭБХИ ҮҮСХЭЛЭЭР

Түнхэнэй аймагай хургуулинуудта болон эрдэм хуралсалай бусадшые эмхи зургаануудта техникскэ ухаалан зохёолгын кружогууд эмхидхэгдэнхэй. Иимэ кружогуудта ябаха дуратайшуул олон. Юундэб гэхэдэ, ухаалан бодомжолжо, эдэб модельнүүдые зохёон бүтээжэ хурахадаа, эдиршүүл ерээдүйнгөө мэргэжэл шэлэхэ хэрэгтэ ханалаа хандууддаг болоно. Кружогуудай гэшүүд мүнөөнэй үйлэдбэритэй танилсана. хурагшадай зохёохы шадабариин гол шэглэл гэхэдэ, хүдөө ажахыда хэрэглэгдэдэг техникэ болоно. Тусхай модельнүүдхээ гадна ашаглажа боломооршые техникэ зохёогдоно. Транспортна техникэ, арадай ажахыда хэрэглэгдэдэг түхээрэлгэнүүд, радиотехникэдэ зохистой хэмжэлгын приборнуудые үхибүүд бүтээхэ дуратай. Тэдэнэрэй бүтээхэн харуулан ойлгуулалгын зүйлнүүд хургуулинуудай кабинэүүд соо үлгөөтэй байдаг. Дээрэ нэрлэгдэн бүтээлнүүд ахамад классуудай хурагшадай хүтэлбэри дор хэгдэнхэн байна. Эхин классуудай хурагшад самолёт, автомашина болон судануудай модельнүүдые хэжэ, кружогой хүтэлбэрилэгшэдые баясууддаг юм.

Манай Түнхэнэй аймагай гүйсэд бэшэ дунда болон дунда хургуулинуудта, бусадшые эмхи зургаануудта жэл бүри март нарада техникскэ уран бүтээлнүүдэй харалга үнгэргэгдэдэг. Тэрэ харалга дээрэ янза бүрийн машинын модельнүүд, гэрэй мебель, дархашуулай хэрэглэдэг тоног тууха, хүдөө ажахын ажалда хэрэглэхэ аса, тармуурнууд, хүрэнүүд, үүдэнэй барюулнууд, сабсуурнууд, сонхын раманууд, хүүгэдэй наадаха мебель, ставнинууд, булад алханууд, модон, түмэр угольнигууд, табуреткэнүүд, физикын, химийн, биологийн, машина жолоодолгын хэшээлнүүдтэ хэрэглэхэ түхээрэлгэнүүд, модельнүүд, эдэб детальнууд болон бусадшые олон юумэнүүд табигдажа, харагшадые баярлууддаг.

Харбяангуудай дунда хургуулиин эдир техникүүд автоматикын ба телемеханикын асуудалнуудаар һонирхоног. Эдэнэр В. Д.

Шармаевай хүтэлбэри дор оролдолго, өөрынгөө үүсхэл гаргажа, робот дархалхан байна.

Үхибүүдэй бүтээхэн зэр зэмсэгүүдэй худалдаа наймаан үнгэргэгдэдэг. Эндэ аймагай хургуулинуудай техникскэ кружогуудта бүтээхэн зүйлнүүдэй хажуугаар, ажалай хэшээлдэ дархалхан бүтээлнүүд худалдаа наймаанда табигдадаг. Олоһон мүнгөөрөө ажалай хэшээлдэ хэрэглэхэ материалнуудые худалдажа абадаг юм. Гэбэшые кружогууд тон хэрэгтэй материалнуудаар, зэр зэмсэгээр үшөөл дүүрэнээр хангагданагүй. Шалтагааниинь гэхэдэ, мүнгэн дуталдана. Жэшээлхэдэ, радиогой хэрэгсэл ба машинын модельнүүдые бүтээхэ эрмэлзэлтэй хурагшад тусхай зэр зэмсэг, түхээрэлгэнүүдэй үгы дээрэнхэ хэхэ гэжэ байһан ажалдаа һонёо буурадаг, дахинаа тэдэниие суглуулжа, понирхуулхань хүндэшгэ байдаг даа. Мүнөө үедэ хүдөөгэй хургуулин кружогуудта хэрэглэхэ материал олохо гэшэ тон хүндэ болоо. Зайн галаар хүдэлгэгдэхэ техникые бүтээхын тула бага хүсэтэй 0,25, 0,75, 1 квт. электромоторнууд хэрэгтэй болоно. Тэдэниие худалдажа абахада, 200-300 мянган түхэриг хэрэгтэй ха юм. Гэбэшые кружогые даагшад арга боломжонуудые оложо, модоор, түмэрөөр зэр зэмсэгүүдые бүтээгээд, хэшээлээ һонирхолтойгоор үнгэргэнэ. Тиигэжэ үхибүүд ажалда дуратайгаар хургадана.

Жэл бүхэндэ март нарада болодог харалга-выставкэдэ Туранай, Хэрэнэй, Шэмхын, Харбяангуудай, Жэмһэгэй, Охор-Шэбэрэй, Түнхэнэй, Хэрэнэй интернадай, Голтойн, Таһархайн, Аршаанай дунда хургуулинууд хайнаар бэлдэдэг. Эрдэм, техникын туйлалтануудые шудалхын, өөһэдөө зохёохы ёһоор, ухаалан бодомжолго хурахын тула хурагшад яһала ехэ оролдолго гаргана. Залуу техникүүдэй мэдэсөө үргэдхэхэ эрмэлзэл хүсэлыень багшанарын дэмжэдэг даа.

Б. БИРБАЕВ,
манай штатнабэшэ корр.

Хүн ба байгаали

ЭШЭЭНЭЙ АМИТАД

зөөлхэн хүбхэн дээрэ бээлэйн зэргэхэн хоёр-нэгэн нарай гүлгэд хэбтэдэг. Хадын үбэрэй нэмэри талмайнуудаар март нарада баабгайнуудай гүлгэдөө дахуулаад ябахань харагдадаг. Бүхэли үбэлдөө унтаһан үлэн баабгайнуудта хабарай энэ үедэ үлэ залгаа юумэ олохонь бэлэн бэшэ ааб даа. Тэдэнэртэй ушарбал, тон һаримжэтэй байха хэрэгтэй.

С. БАЛДУЕВ.
ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: тугал баабгайн гүлгэн хоол бэдэрнэ; харьһан эрбээхэй; охотноон.

Авторай фото.

Һүн тэжээлтэ амитадай олон түрэлэй ангууд эшээндэ орожо үбэлжэдэг гэшэ. Доргон, тарбаган, баабгай, жэрхи, үрхэ, заряа, алаг дааган, харьһан эрбээхэй, охотноон болон бусад тэдэнэй тоодо ороно. Үдэр ерэхэ бүри наранай элшын шангадажа, дулааржа эхилхэдэ, тэдэнэр эшээнһээ гарадаг. Октябрьһаа май нара болотор унтадаг доргонһоо бэшэн мүнөө булта эшээнһээ гараа гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Январийн янгинама хүйтэнэй үедэ ой соо бэлхүүһээ саһатай байхада, баабгайн эшээн соо

Эхэнэрнүүд 5 болон 10 километрэй зайда урилдаа. Түрүүшын зайда Зүүн Сибирийн гүрэнэй технологическа университетэй оюутан, спортын мастерта кандидат Анна Самарцева шалгарһан байна. Энэ дээдэ хургуулиин оюутан Ирина Коновалова хоёрдохи зайда эрхимлээ.

ВОЛЕЙБОЛ. Техническэ мэрэгжэлэй тусхай дунда хургуулинуудай хурагшадай дунда комплексно спартакиада үнгэргэгдэжэ байнхай. Табадахи зүйлөөр - волейболоор мурьсөөн хаяхан дүүрбэ. Хүбүүдэй дундахаа Кабанскын районой Селенгинск хууриной техникскэ мэрэгжэлэй 22-дохи училищиин хүбүүд түрүү хуури эзэлээ. 7-дохи училищиин, үндэһэтэнэй 24-дохи лицейн хурагшад шангай хууринуудта гараһан байха юм. Техническэ мэрэгжэлэй 16-дохи училищиин басагад илалта туйлаба. Ивалгын 38-дохи училищиин волейболистнууд - хоёрдохи, Улаан-Үдын 8-дохи училищиин хурагшад 3-дохи шатын дипломуудаар шагнагдана байна. Тиигэжэ табан зүйлэй дүнгүүдээр 7-дохи СПТУ-гай хүбүүд, 6-дохи СПТУ-гай басагад түрүүлжэ ябана.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

Спорт Спорт Спорт

ТОБШОХОНООР...

БОКС. Тайска боксоор Россин түрүү хуури эзэлхын түлөө мурьсөөн Челябинск хотодо дүүрбэ. Манай республикын түлөөлэгшэд - Россин, СНГ-гэй, Европын болон дэлхэйн түрүү хуури эзэлхын түлөө мурьсөөнүүдэй чемпионууд, шангуудта хүртэгшэд энэ мурьсөөндэ хабаахадаа, амжалта туйлаһан байха юм. Ньютагаймнай хүбүүд гурбан алтан, хоёр мүнгэн, нэгэ хүрэл медалаар шагнагдаа. 57 килограммай шэгнүүртэ Александр Банзаракцаев Баатар Цыбикмитовтэй тулалдахадаа, судьянарай шийдхэбэрээр 2:1 тоотойгоор шүүбэ. Урда тээн А. Банзаракцаев дэлхэйн чемпионатта шанда хүртэн А. Двориковые (Челябинск) шүүжэ гараһан байгаа. Удаадахи шэгнүүртэ Валерий Санжижапов шалгаржа, Россин Федерацийн чемпионон болоһон юм. Хоёрдохи дундуришаг шэгнүүртэ Жаргал Очиров түрээсхэли шагнада тулалдаһан хүнөө техникскэ нокаудаар ялажэ, түрүү хуури эзэлээ. Спортын энэ зүйлөөр дэлхэйн түрүү хуури эзэлхын түлөө

мурьсөөндэ мүнгэн медалаар шагнагдана Баяр Дымбрылов Россин бэрхэ спортсмен Виктор Ильиндэ шүүгдэжэ, хоёрдохи хуурида гараба. Ньютагаймнай хүбүүн Олег Гармаев энэ шэгнүүртэ тулалдахадаа, мүн лэ В. Ильиндэ шүүгдэнхэн байгаа. Иигэжэ тэдэнэр апрелин 1-һээ 10 болотор Таиландын Королевствын түб Бангкок хотодо үнгэргэгдэхэ дэлхэйн чемпионатдай урда тээхи ехэ харалгада хабааһан болоно бшуу.

САНА. Энэ жэлэй спортын шаһые хаалгын мурьсөөн хаяхан үнгэргэгдэбэ. Эрэшүүдэй дундахаа Буряадай гүрэнэй университетэй оюутан Олег Харитонов 15 болон 20 километрэй зайнуудта урилдахадаа, илалта туйлаа. Спортын мастерта кандидатнууд Илья Бекетов, Алексей Долматов гэгшэд шангай хууринуудта гараба. Спортын ветеран, республикын оло дахин чемпион, спортын мастер Валерий Мироманов 20 километрэй зайда урилдахадаа, хурдан сүлхэ байһанаа харуулжа, эрхим зургаанай тоодо ороһон байха юм.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редакторай уялганууды дүүргэгшэ **С.Д.РИНЧИНОВ.**
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: **ДАШЕЕВА Г.Х., ДОНДОГОЙ Ц.Ц.,**
ЖИГЖИТОВ Б-М. (харюусалгата секретарь), **ОЧИРОВ С.Д.,**
ШИНТАЕВ В.И. (хэбтэлэй директор) **САМБЯЛОВ А.В.**

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ,
Калацдаршвиллин
үйлсэ, 23, "Буряад үнэн"
газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2
хуудалан хэмжээтэй.
Индекс 50901.
Хэлэг 4170.
Хэблэлдэ
тушаагдана саг 17.00.

"Республикалска типографи" гэлэи АО-до
газетэ хэблэгдээ.
Директорайн телефон: 2-40-45.
Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ
абтанхай.
Заказ № 7732.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариинг - 2-50-52, секретариатай - 2-60-91, таһагууд шигшын-политическэ - 2-55-97 (даатшань), 2-61-35, 2-56-23, социальнo-экономическа - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлгой, эрдэмтэй болон хургуулинуудай - 2-60-21, (даагшань), 2-57-63, олонингын хүдэлмэрийн ба мэдээлэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58, оршуулгын - 2-67-81, корректорнүүдэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнүүд: Агинска - 3-42-19; Закаменска - 30-61.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.